

Lunds universitet

Historiska institutionen

HIS K 01, HT-14

Handledare: Stefan Eklöf Amirell

Examinator: Wiebke Kolbe

Seminarium: 2015-01-12

Sveriges handel med Kina och Japan under envoyé Wallenbergs tidevarv

-En jämförande studie avseende varor, aktörer och
händelser i Sveriges handel med Kina och Japan i början av
1900-talet (1900-1922)

Shangahi –The Bund. Bilden är sannolikt från början av 1900-talet

Innehållsförteckning

Förord	1
1. Inledning	1
1.1 Syfte och övergripande frågeställningar.....	1
1.2 Forskningsläge.....	2
1.3 Teori.....	4
1.4 Frågeställningar.....	6
1.5 Metod och källor.....	6
1.6 Avgränsningar och disposition.....	9
2. Bakgrund	10
3. Varor	13
3.1 Sveriges varuhandel.....	13
3.2 Kinas varuhandel.....	15
3.3 Japans varuhandel.....	16
3.4 Sveriges varuhandel med Kina och Japan.....	18
3.5 Analys komparativa skillnader i handeln.....	20
4. Aktörer	25
4.1 Ostasiatiska kompaniet.....	25
4.2 Handelshusen Wijk, Ekman och Gadelius.....	26
4.3 Envoyé Gustaf O Wallenberg.....	28
4.4 Analys aktörernas betydelse för handeln.....	30
5. Handel i osäkra tider	33
5.1 Påverkan av Japans krig.....	33
5.2 Påverkan av revolutionen i Kina.....	34
5.3 Första världskrigets påverkan.....	35
5.4 Analys osäkerheternas påverkan på handeln.....	38
6. Avslutning	40
7. Käll och litteraturförteckning	44

Tabeller

Tabell 3.1 Sveriges import från Kina i början av 1900-talet.....	18
Tabell 3.2 Sveriges export till Kina i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.3 Sveriges import från Japan i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.4 Sveriges export till Japan i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.5 Relativa och absoluta faktorer.....	21
Tabell 3.6 Import av matolja.....	22
Tabell 3.7 Volymen i ton av Sveriges viktigaste exportvaror.....	22
Tabell 4.1 Fraktvolymen från Sverige under vissa år i perioden 1908-1922 ...	25
Tabell 5.1 Export till Kina och Japan under 1910-talet.....	39

Bilagor

- Bilaga 1 Sveriges, Kinas och Japans handel 1900-1922.
- Bilaga 2 Specifikation av Sveriges totala import och export.
- Bilaga 3 Specifikation av Sveriges totala import och export till
Kina och Japan.
- Bilaga 4 Utvecklingen av Kinas och Japans import och export.
- Bilaga 5 Specifikation av Kinas totala import och export.
- Bilaga 6 Specifikation av Japans totala import och export.
- Bilaga 7 Ostasiatiska kompaniets transportvolymen till Ostasien inklusive
Kina och Japan.
- Bilaga 8 Deflatorberäkning inklusive jämförelse med traditionell
KPI beräkning.

Tabeller

Tabell 3.1 Sveriges import från Kina i början av 1900-talet.....	18
Tabell 3.2 Sveriges export till Kina i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.3 Sveriges import från Japan i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.4 Sveriges export till Japan i början av 1900-talet.....	19
Tabell 3.5 Relativa och absoluta faktorer.....	21
Tabell 3.6 Import av matolja.....	22
Tabell 3.7 Volymmer i ton av Sveriges viktigaste exportvaror.....	22
Tabell 4.1 Fraktvolymmer från Sverige under vissa år i perioden 1908-1922 ...	25
Tabell 5.1 Export till Kina och Japan under 1910-talet.....	39

Bilagor

Bilaga 1 Sveriges, Kinas och Japans handel 1900-1922.	
Bilaga 2 Specifikation av Sveriges totala import och export.	
Bilaga 3 Specifikation av Sveriges totala import och export till Kina och Japan.	
Bilaga 4 Utvecklingen av Kinas och Japans import och export.	
Bilaga 5 Specifikation av Kinas totala import och export.	
Bilaga 6 Specifikation av Japans totala import och export.	
Bilaga 7 Ostasiatiska kompaniets transportvolymmer till Ostasien inklusive Kina och Japan.	
Bilaga 8 Deflatorberäkning inklusive jämförelse med traditionell KPI beräkning.	

Förord

Min far har under många år ägnat sig åt handel och sjöfart inom området Asien/Australien. Han bor numera i Australien men har innan dess varit bosatt både i Japan och i Singapore. I min ungdom tillbringade jag två somrar i Japan, jag har bott och arbetat i Australien liksom i Kina i sammanlagt närmare fem år. Jag har ett stort intresse för regionen liksom för handel och sjöfart i allmänhet. Jag valde därför att såsom B-uppsats under våren 2014 att skriva om ”Sveriges handel med Kina under 1800-talet – En studie kring hur handeln och synen förändrades från Ostindiska kompaniets sista år fram till senare delen av 1800-talet” Jag vill nu följa upp och utveckla en del av de frågor som jag beskrev och kom i kontakt med i detta uppsatsarbete och även täcka in handeln med Japan.

1. Inledning

Början av 1900-talet var en spännande och händelserik period i relationen mellan Sverige, Japan och Kina. Japan hade etablerat sig som imperialistisk makt genom segrarna över Kina respektive Ryssland och var en bra bit på vägen att bli en modern industriell makt. Det kejsarliga 2000-åriga kinesiska riket gick efter en svår period slutligen i graven i samband med revolutionen 1911-1912. Under samma period började Sverige återigen att bli mer aktiv i regionen bl.a genom att AB Svenska Ostasiatiska kompaniet startade 1907 med direkta handelsförbindelser. Gustaf O. Wallenberg (farfar till Raoul Wallenberg) tillträdde 1906 som svensk envoyé i Japan med sidoackreditering i Kina och var verksam där fram till 1918 med speciellt uppdrag att främja handeln som var Sveriges viktigaste kontaktyta mot dessa länder. Flera nya handelshus t.ex. Ekmans och Gadelius etablerades. Under perioden inträffade också det första världskriget.

1.1 Syfte och övergripande frågeställningar

Min inriktning är att studera Sveriges handel med Japan och Kina och jämföra densamma under perioden 1900-1922. Jag har valt 1900 som ett naturligt startår innan flera av de förändringar som nämnts i inledningen inträffat. Slutåret 1922 är valt då det är första året efter första världskriget då de stora prisförändringarna hade börjat stabiliseras. Förutsättningarna för ländernas handel var vid denna tidpunkt mycket olika. I dåtidens penningvärde var Sveriges totala handelsomsättning år 1900 (import och export) ca 926 MSEK. Motsvarande belopp i dåtidens penningvärde och valutakurser var för Kina ca 1 041 MSEK och Japan ca 903

MSEK.¹ Även om man måste ta den här typen av jämförelser med stor försiktighet bl.a. med hänsyn till helt olika köpkrafter kan man ändå konstatera att handelsomsättningen i stort sett var lika stor trots att Japan hade en folkmängd mer än tio gånger så stor som Sveriges och att Kinas folkmängd var mer än 100 gånger större än Sveriges. Givet att länderna befann sig i så olika utvecklingsfaser och hade olika komparativa fördelar vill jag studera vilka varor som handlades mellan Sverige och Kina respektive Japan. Under perioden etablerade sig flera nya aktörer såsom har beskrivits ovan. Hur påverkade detta handeln? Slutligen vill jag studera hur den stora osäkerhet, vilken normalt påverkar handel negativt, som fanns under tidsperioden i form av regionala krig, revolutioner och slutligen första världskriget påverkade handeln.

Sveriges handel med Kina under Ostindiska kompaniets tid (1731-1813) är väl beskriven i litteraturen. Handeln under 1800-talet med Kina var begränsad efter Ostindiska kompaniets avveckling och handeln med Japan startade först i slutet av 1800-talet. Av inledningen framgår att flera viktiga händelser inträffade i början av 1900-talet som gjorde att handeln ”återupptogs” och utvecklades. Enligt min uppfattning har det ett historiskt värde att beskriva denna inledande ”nya period” i Sveriges handelsutbyte med Kina och Japan. Syftet med den här uppsatsen är att dokumentera och analysera hur handeln utvecklades under perioden samt försöka förklara vilka faktorer som påverkade utvecklingen. Uppsatsen kan på så sätt bidra till att komplettera vår bild av Sveriges relationer med dessa båda viktiga länder under en intressant period.

1.2 Forskningsläge

Ämnet hur har Sverige sett på Kina och Japan under århundradens lopp, har behandlats i olika aspekter i flera avhandlingar eller vetenskapliga verk. Det finns också ett flertal böcker skrivna om handel med det gamla Ostindiska kompaniet.

Kring handeln med Kina och Japan under större delen av 1800-talet och början av 1900-talet finns det däremot relativt lite skrivet. Jag har hittat en bok av Ture J Arne *Svenskarna och Österlandet*. Boken handlar om svenskar i Asien under en längre tid och framförallt avsnittet ”Svensk sjöfart och handel med Kina 1800-1950” men också ”Svenskar i Kina” respektive

¹ Sveriges handelsomsättning i tabell 1 i *SOS:s* årliga statistik. Kinas omsättning i *Svensk Export* (1902) s. 585, Japans i *Svensk Export* (1902), s. 1002. Valutakurs Kina *Svensk Export* (1903), s. 13, 2,86 samt Japans valutakurs i *Svensk Export* (1910), s. 756, 1,86. Jag har inte hittat någon tidigare notering avseende japanska yen men då både Sverige och Japan använde guldmynntfoten fram till 1914 med små kursrörelser är kursen nog representativ.

”Svenskar i Japan” är intressanta. Boken ger en översiktlig bild av hur handeln gick till under perioden framförallt när det gäller sjöfarten, vissa av aktörerna mm men mindre om typ av varor. Arne konstaterar att handeln med Japan var obetydlig i slutet av 1800-talet och kring sekelskiftet. Därefter börjar den stiga och omfattade bl.a. stångjärn, stål, trämassa och papper. Han nämner vidare att japanerna inledningsvis köpte tändstickor av Sverige men sedan kopierade dem och blev en svår konkurrent bl.a. på grund av låga arbetskostnader. När det gäller Kina pekar han på att Sveriges export och import (år 1905) var löjligt liten. Norges export var t.ex. 30 gånger större. Arne beskriver också hur ett antal aktörer etablerade sig i Kina och Japan i början av seklet t.ex. Gadelius, Ekmans och Ostasiatiska kompaniet. Arnes källor är delvis samma som mina dvs. konsulatens berättelser men jag har använt materialet i mer detalj och större omfattning.²

Jan Larsson har skrivit en avhandling, *”Diplomati och industriellt genombrott – Svenska exportsträvanden på Kina 1906 – 1916*. Avhandlingen handlar bl.a. om envoyé Wallenbergs ansträngningar för att få till affärer mellan Kina och Sverige under tidsperioden och innehåller bl.a. information om enskilda exportansträngningar. Han konstaterar att det faktiska utfallet av de svenska exportoffensiva strävandena med inriktning på Kina kan sammanfattas som en serie misslyckanden och svikna förväntningar men gör också reflektionen att svensk industri kanske hade motsvarande svårigheter på andra marknader vid denna tidpunkt. Tillkomsten av AB Svenska Ostasiatiska Kompaniet visade prov på ett mycket nära förhållande mellan stat och näringsliv. Han pekar inte minst på det inflytande som bröderna Wallenberg hade på utvecklingen. I en bilaga finns statistik för handeln mellan Sverige och Kina för åren 1905 - 1918 byggd på Sveriges officiella handelsstatistik. Även dessa källor är delvis samma som mina men jag har brutit ner handeln i varugrupper vilket Larsson inte har gjort.³

Ekonomihistorikern Berit Larsson har skrivit avhandlingen *Svenska varor på svenska kölar* vilken är en undersökning av hur staten och industrialiseringen samverkade till den svenska linjesjöfartens framväxt i Sverige under perioden 1890-1925. Berit Larsson noterar att de svenska transoceanarederierna framförallt etablerades under perioden 1904-1913. Sverige hade då beslutat att införa stöd till sådana etableringar. Ett av de rederier som etablerades var 1907 Ostasiatiska kompaniet med trafik till bl.a. Japan och Kina. I boken visar Larsson i olika

² Ture J. Arne, *Svenskarna och Österlandet*, Natur och Kultur, Stockholm 1952, s. 206-208, 227-232.

³ Jan Larsson, *Diplomati och industriellt genombrott: Svenska exportsträvanden på Kina 1906-1916*, Uppsala Universitet, Uppsala, 1977, s. 176-180, 193.

sifvertabeller på hur rederiet snabbt fick stora volymer av framförallt järn, papper och pappersmassa för transport till Ostasien.⁴

Ingemar Ottosons bok *Handel under protest – Sverige och Japan på väg mot andra världskriget 1931-1939*, handlar om Sveriges relationer med Japan under en senare tidsperiod. Sveriges förhållande till Japan hade före 1931 nästan helt dominerats av kommersiella frågor. I och med Japans ockupation av Manchuriet fick politik högsta prioritet. Sverige arbetade aktivt inom ramen för Nationernas förbund för åtgärder mot Japan i början av 30-talet. Trots detta påverkades inte handeln då bl.a. Japan var i stort behov av järn- och stålprodukter och Sverige var angeläget om att skydda sin export. Anstormningen av japanska importvaror under åren strax efter den manchuriska krisen skapade oro bland svenska textil- och porslinproducenter samt inom arbetarrörelsen. Parallellt exporterade svenska vapenexportörer som Bofors allt större mängder vapen till Kina.⁵

Kring aktörerna under tidsperioden finns flera verk skrivna t.ex. Bert Edströms *Storsvensken i Yttersta Östern: G. O Wallenberg som svenskt sändebud i Japan, 1906-1918* (1999). Jag har även som avsikt att använda tre (minnes)böcker om företag verksamma i Japan och Kina: *Ostasiat - Utgiven med anledning av AB Svenska Ostasiatiska Kompaniets femtioårsjubileum 1957*, Sven A. Hanssons *Knut Gadelius: a swedish trader in the Far East* (som etablerade handelshuset Gadelius i Japan i början av 1900-talet) (2010) samt Jan Kuuses *Ekman- ett handelshus 1802-1996* (1996). Ingen av dessa böcker kan kanske beskrivas som direkta forskningsprodukter men de ger ändå en värdefull bild av att förstå och beskriva aktörerna och jag återkommer till dem under detta avsnitt.

1.3 Teori

Jag har valt en nationalekonomisk teori om komparativa fördelar som främst används för att förklara handelsmönster och vinster av handel samt på individnivå för att förklara arbetsfördelning. Teorin har sin grund i arbeten av David Ricardo i början av 1800-talet men utvecklades senare av Eli Heckscher och Bertil Ohlin under första halvan av 1900-talet.

⁴ Berit Larsson, *Svenska varor på svenska kölar: staten, industrialiseringen och linjesjöfartens framväxt i Sverige 1890-1925*, Ekonomisk-historiska institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg, 2000, s. 159-186, 241-244.

⁵ Ingemar Ottosson, *Handel under protest: Sverige och Japan på väg mot andra världskriget 1931-1939*, Sekel, Lund, 2010, s.319, 323-332.

Komparativa fördelar beror på skillnader i teknik och resurstillgångar samt på stordriftsfördelar. Komparativ fördel sätts i motsats till absolut fördel. En absolut fördel innebär att ett land är i absolut mening effektivare än andra länder i en viss aktivitet. Ett exempel skulle kunna vara te som Kina och Japan har en absolut fördel gentemot Sverige att producera på grund av klimatet. Även länder som använder den mest effektiva produktionsteknologin i alla branscher tjänar på att importera varor för vilka de har mindre komparativa fördelar av. Om man tar hänsyn till marginalkostnad för olika produkter kan det vara ekonomiskt fördelaktigt för ett land med absoluta fördelar av en produkt i handeln gentemot ett annat land att ändå köpa en del av denna vara och omallokera resurserna till att producera en annan vara. Länder med relativt god tillgång på kapital förväntas specialisera sig på nettoexport av kapitalintensiva varor (t.ex. kemiska produkter) medan länder med god tillgång på arbetskraft förväntas specialisera sig på export av arbetsintensiva varor (t.ex. textilier). I det här sammanhanget kan god tillgång till kapital även inkludera t.ex. råvaror.⁶

Den ursprungliga Ricardo-modellen tog endast hänsyn till en produktionsfaktor nämligen arbetskostnaden och skillnaden i produktivitet mellan olika länder. Två svenska ekonomer Bertil Ohlin och Eli Heckscher vidareutvecklade den ursprungliga teorin om komparativa fördelar till vad som kom att kallas Heckscher-Ohlinmodellen. Denna teori går ut på att det är resursskillnader (vilket kallas olika faktorer t.ex. tillgången till arbetskraft, kapital och råvaror) och hur effektivt som dessa nyttjas som förklarar den komparativa fördelen mellan olika länder. Modellen ger en viss förklaring till handelsmönster men ger också en bra förklaring till effekten av handel och framförallt vilka som vinner och förlorar på handeln. Handeln utjämnar prisskillnader mellan varor. Om ett land t.ex. exporterar varor som är kapitalintensiva därför att det finns en stor tillgång till kapital relativt sett t.ex. arbetskraft så tenderar ägarna till kapitalet bli vinnare på handeln medan arbetskraften tenderar att relativt sett bli förlorare. De flesta forskare är eniga om att modellen inte helt kan förklara handelsmönster utan att man också måste väga in andra faktorer som t.ex. skillnader i teknologisk kunskap.⁷

Jag har inte för avsikt att göra en full nationalekonomisk analys utan mer att använda teorin som en referensram för att underlätta analysen av handeln. Jag kommer därför att

⁶ Nationalencyklopedin, www.ne.se/komparativ-fordel, 2014-09-29.

⁷ Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld & Marc Melitz, *International economics: theory & policy*, 9th. Ed., Addison-Wesley, Boston, 2012, s. 80-104.

inledningsvis under avsnittet ”Varor” att översiktligt beskriva den totala handeln och hur den utvecklades samt den allmänna industriella situationen för respektive Sverige, Kina och Japan under perioden. Sveriges handel med Kina och Japan kommer sedan att analyseras och jämföras med denna övergripande bild utifrån det teoretiska ramverket. Med hänsyn till den stora skillnaden mellan import och export, samt variationer mellan åren under perioden, kommer jag för att förstå och kunna förklara handelsmönstret komplettera den nationalekonomiska analysen med två andra perspektiv: aktörer och omvärldshändelser.

1.4 Frågeställningar

Min övergripande frågeställning är att förstå hur handelsmönstret mellan Sverige och Kina respektive Japan utvecklades under perioden 1900-1922. De specifika delfrågor jag har definierat utifrån det ovan diskuterade teoretiska ramverket, och som behandlar de identifierade perspektiven i tre separata avsnitt, är:

- Hur utvecklades varuimporten och varuexporten från Sverige till Kina respektive till Japan 1900-1922? Vilka likheter och olikheter fanns med tanke på de olika ländernas olika utvecklingsstadium och deras komparativa respektive absoluta fördelar? Frågeställningen kommer att ligga till grund för den empiriska delanalysen ”Varor” i uppsatsen (se nedan under Metod).
- Hur påverkade de svenska handelsaktörer som etablerades sig i början av 1900-talet i Kina och Japan handeln? Frågeställningen kommer att ligga till grund för den empiriska delanalysen ”Aktörer”.
- Hur påverkade den stora osäkerhet som fanns under tidsperioden i form av regionala krig, revolutioner och slutligen första världskriget handeln? Frågeställningen kommer att ligga till grund för den empiriska delanalysen ”Handel i osäkra tider”.

1.5 Metod och källor

Givet att källmaterialet består av statistik och texter från början av 1900-talet kommer jag att kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder. Jag inleder med en kvantitativ metod baserat på de sifferfakta som kommer att ingå i studien. I en kvantitativ metod är nyckelfrågor t.ex.

urvalsproblematiken och jämförbarhet.⁸ Metoden kan vara användbar i socialhistoria eller ekonomisk historia. Jämför man siffror under en lång period eller från skilda länder kan detta vara ett problem kopplat till valutornas relativa utveckling, allmän inflation, köpkrafts utveckling, jämförbarhet i definitioner osv. Jag har valt att använda statistiska fakta från *Sveriges officiella statistik, Handel (SOS)* avseende Sveriges siffror och när det gäller Kinas och Japans totala handelsomsättning är dessa siffror hämtade från de svenska konsulatens rapporter. Deras underlag har varit de officiella siffrorna från Kinas respektive Japans tullmyndigheter (eller motsvarande). I Kina stod tullmyndigheten under utländsk kontroll och jag har fått intrycket av att den hade en hög integritet.⁹ Jag har när det gäller handeln mellan Sverige och Kina respektive Japan endast använt *SOS:s* siffror då dessa är baserade på varornas ursprungsland vilket inte motsvarande statistik från Kina respektive Japan är. Jag har också stor tilltro till *SOS:s* statistik. För att minska problemet med köpkraftsförändring har jag dels infogat en referens till utvecklingen av Konsumentprisindex (KPI) i Sverige under perioden i en Bilaga 1 och dels arbetar jag med relativa siffror och deras utveckling. Vidare har jag rensat Sveriges export och importsiffror för producentprisförändringar med år 1900 som basår via speciella omräkningsfaktorer som forskare inom ekonomisk historia har tagit fram.¹⁰ (Se även Bilaga 8.)

Den kvalitativa metoden är en textanalys utifrån ett hermeneutiskt perspektiv. Metoden går ut på att tolka och förstå texten i dokumenten utifrån den tid som de har producerats. En grundtanke i hermeneutiken är att vi alltid förstår något mot bakgrund av vissa förutsättningar. Vi möter aldrig världen förutsättningslöst. De förutsättningar vi har bestämmer vad som är förståeligt och vad som är oförståeligt. Dessa förutsättningar benämns av Hans-Georg Gadamer som förförståelse.¹¹ I mitt fall kan man hävda att förförståelsen är att jag har studerat Sveriges handel med Kina under 1800-talet under en period, att jag har arbetat med Sveriges internationella handel i allmänhet under en längre period och bott i Kina i ett antal år samt besökt Japan. En annan viktig aspekt i hermeneutiken är att meningsfulla fenomen bara är förståeliga i det sammanhang eller den kontext de förekommer. Man måste veta något om i det sammanhang som texterna skrivs. Enligt den s.k. hermeneutiska cirkeln måste man för att kunna motivera tolkning av vissa delar tolka hela verket och vice versa, dvs.

⁸ Stellan Dahlgren & Anders Florén, *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Studentlitteratur, Malmö, 2000, s. 209-215.

⁹ Arne 1952, s. 216.

¹⁰ Olle Krantz & Carl-Axel Nilsson, *Swedish national product 1861-1970: new aspects on methods and measurement*, Liber Läromedel/Gleerup, Lund, 1975, s. 69, 80.

¹¹ Nils Gilje & Harald Grimen, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Daidalos, Göteborg, 1992, s. 183.

tolkningsresonemanget går i en cirkel. Enligt Gadamer är detaljernas harmoni med helheten kritiskt för att få en korrekt förståelse vilket han benämner det *holistiska kriteriet*. Om vi inte får fram hur delarna hänger ihop (harmonin med helheten) är det ett tecken på att vi inte har förstått en text. Författarens avsikt skall inte spela någon dominerade eller avgörande roll när vi skall avgöra om vi har förstått texten eller inte. Problemet med det holistiska kriteriet är att om man använder Gademers kriterium alltför strängt kan man riskera att läsa in sammanhang som inte finns.

Ett något annat betraktelsesätt på korrekt förståelse har den engelske idéhistorikern Quentin Skinner. Han menar att kriteriet att vi korrekt har förstått en text eller en handling är att vår tolkning överensstämmer med författarens avsikt eller poäng med att skriva det han skrev, eller att den överensstämmer med aktörens avsikt med att göra det han gjorde. Detta kan kallas för *aktör – kriteriet* på korrekt förståelse. Det viktigaste problemet med detta kriterium är att det i förväg kan vara svårt att veta vad författaren eller aktörens avsikter har varit när vi tolkar deras texter och att i många tolkningar är författaren eller aktörens avsikter av relativt underordnad betydelse. I praktiken innebär det att vi oftast måste använda båda kriterierna när vi tolkar en text.¹²

För att underlätta min tolkning av materialet kommer jag under bakgrund att kortfattat beskriva hur synen i Sverige på Kina och Japan var i början av 1900-talet. Jag kommer vidare som framgår ovan att inleda analysen med att översiktligt beskriva Sveriges, Kinas respektive Japans industriella utveckling och totala handel för att kunna sätta in Sveriges handel med dessa länder i sitt sammanhang. Analysen kommer att delas upp i tre empiriska delanalyser med rubrikerna "Varor", "Aktörer" och "Handel i osäkra tider" var och med sin specifika huvudfråga (se ovan). I uppsatsens avslutande del kommer jag att beröra hur dessa samverkade med varandra för att förklara handelns utveckling under perioden.

En viktig källa är tidningen *Svensk Export* som sedan 1895 har getts ut av Sveriges Exportförening. Däri har jag studerat notiser och rapporter avseende Japan och Kina. Tidskriften finns sammanställd och inbunden i årliga mycket tjocka böcker på Lunds universitetsbibliotek. Jag använt mig av åren 1900-1922. Jag har för att besvara en fråga om pappersimporten till Japan dock även översiktligt gått igenom åren 1923-1925. Varje år

¹² Gilje & Grimen 1992, s. 189-201.

omfattar upp till 1 000 sidor och jag använder innehållsförteckningen i böckerna och söker artiklar/notiser sorterade på "Japan", "Kina", "Shanghai", "Peking", "Tokyo", "Yokohama" respektive "Konsulberättelser från..." Huvudunderlag är de årliga rapporterna från de svenska konsulatena. Jag har kompletterat en del av de rapporter som inte finns i *Svensk Export* genom att gå igenom UD:s arkiv som finns på Riksarkivet i Stockholm. Trots detta saknas rapporter för vissa år och uppgifterna i vissa av dem varierar vilket gör att siffermaterialet inte är helt komplett när det gäller framförallt Japans totala utveckling. Jag bedömer dock inte att detta har påverkat analysen mer än marginellt. Efter 1917/18 har jag inte hittat några berättelser från konsulatena, dock andra notiser (i *Svensk Export*).

Kvaliteten på källmaterialet är varierande. Årsrapporterna från konsulatena är skrivna av respektive svensk konsul eller av envoyé Wallenberg. Det finns också ett antal rapporter skrivna av svenska handelsstipendiater medan det i vissa fall finns artiklar eller notiser som har sammanställts av *Svensk Exports* redaktörer och där ursprungskällan inte alltid anges. Även årsrapporterna varierar i kvalitet t.ex. vad gäller omfattning av kommentarer och siffermaterial.

Jag har vidare gått igenom delar av Ostasiatiska kompaniets arkiv på Landsarkivet i Göteborg under två dagar och har använt mig av styrelseprotokoll, årsredovisningar samt olika former av intern statistik därifrån. Slutligen har jag gått igenom vissa styrelseprotokoll och årsredovisningar i handelshuset Ekmans motsvarande arkiv i Göteborg.

Den allra viktiga källan är *Sveriges officiella statistik-Handel(SOS)*. Jag har använt mig dels av sammanställningen av Sveriges totala handel uppdelat i olika varugrupper samt statistik avseende handeln med Kina och Japan som finns från 1905 och är därefter komplett. Denna statistik är publicerad i årliga sammanställningar.

1.6 Avgränsningar och disposition

Undersökningen omfattar åren 1900-1922. Andra orsaker än vad som anges i avsnitt 1.5 som möjligen påverkade handelsmönstret såsom t.ex. tullar, transportkostnader, relativ förändring av valutakurser m.m. ligger utanför den här studien. När det gäller statistiken har jag valt att göra fem djupare nedslagspunkter under perioden nämligen i början (1906 vilket är första året då det finns bra statistik), mitt i perioden (1910), året innan första världskriget (1913), mitt i första världskriget (1916) samt ett par år efter första världskriget (1922). Att jag har valt 1922

beror på att det var först då de stora prisökningar på varor som skedde under första världskriget hade återgått till mer normala nivåer. Jag har dock begränsad tillgång till siffror för övergripande handelsomsättning för Kina och Japan från ca 1918 vilket gör att analysen därefter blir mer begränsad vilket bl.a. påverkar analysen för 1922. De övergripande beskrivningar av Kina och Japans handel och industri som jag har tagit fram är huvudsakligen baserad på rapporter och notiser i källmaterialet (*Svensk Export* och konsultatrapporter) medan den inledande beskrivningen av svensk industri bygger på Lennart Schöns *En modern svensk ekonomisk historia*.

Under forskningsläge ovan har jag endast gjort en kortfattad sammanfattning av respektive bok. I övrigt återkommer jag till referensen dit i samband med analysen. I avsnittet bakgrund ger jag en beskrivning av Kinas och Japans utveckling fram till i början av 1900-talet likaså synen i Sverige på Japan och Kina vid denna tidpunkt. Därefter följer de tre delanalyserna ("Varor", "Aktörer", "Handel under osäkra tider") där jag har vävt in relevant del av bakgrundsbeskrivningen och referens till forskningsläget. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande analys.

2. Bakgrund

Handeln med Kina och övriga Asien har en lång historia. Handeln med kryddor dominerade orienthandeln fram till slutet av 1600-talet. Därefter övertog det från Kina hämtade teet dess plats. Under tiden 1731 fram till 1813 var svenska Ostindiska kompaniet verksamt och där spelade handeln med te en avgörande roll. Efter att kompaniet avvecklats minskade handeln. Efter opiumkriget mellan Kina och Storbritannien (1839-1842) öppnades fem traktathamnar upp och Kina tvingades acceptera ofördelaktiga handelsvillkor. Sverige/Norge slöt i kölvattnet av detta ett handelstraktat med Kina 1847 och inledningsvis fick handeln ett visst uppsving.¹³ Successivt minskade den återigen och svensk sjöfart försvann mer eller mindre helt och hållet vilket innebar att de svenska varor som handlades med Kina transporterades via ombud på kontinenten. Handeln med te och silke hade minskat avsevärt och Sverige exporterade i slutet av 1800-talet huvudsakligen små volymer av järn och stålprodukter samt under en tid också tändstickor. Under 1800-talets andra hälft genomled Kina dels det interna

¹³ Traktatet innehöll 34 artiklar som reglerade handel och tullsatser, förbjöd t.ex. handel med opium, gav tillgång till fem hamnar i Kina, rätt att bosätta sig där samt att rätt att straffa sina egna medborgare. Källa: Anders Edwardsson, "Sveriges handel med Kina under 1800-talet- En studie kring hur handeln och synen förändrades från Ostindiska kompaniets sista år fram till senare delen av 1800-talet", opublicerad B-uppsats framlagd vid Historiska institutionen, Lunds Universitet, vt 2014, s. 14.

Taipingupproret (1851-1864) samt ytterligare krig med Storbritannien och Frankrike (1856-1860 och 1883-1885). Upproret och krigen försvagade Kina. Ytterligare försvagning skedde genom kriget Japan-Kina 1894-1895 där Kina fick betala skadestånd och tappade Taiwan (Formosa) samt sitt inflytande över Korea. Boxarupproret 1898-1901 då utländska trupper slutligen intervenerade höll på att helt splittra Kina i utländska händer. Utländska makter fick successivt områden i flera av traktatstäderna såsom Shanghai, Kanton och Qingdao, Ryssland fick rättigheter i Manchuriet osv. Den dominerande politiska kraften i Kina var änkekejsarinnan Cixi som hade den verkliga makten i Kina under större delen av andra hälften av 1800-talet och i början av 1900-talet. Under denna period påbörjade Kina vissa reformer och viss industrialisering men änkekejsarinnan och hennes rådgivare satte stopp för alltför långtgående reformer. 1908 dog Cixi och i slutet av 1911 gick kejsardömet i graven, vilket jag återkommer till i senare avsnitt.¹⁴

Efter århundraden av interna strider etablerades i Japan 1603 det tredje shogunatet och den s.k. Edoperioden började. Den sträckte sig ända fram till 1868 då kejsarsidan vann ett inbördeskrig, shogunatet avskaffades och Edo döptes om till Tokyo och utsågs till huvudstad. I början av 1600-talet hade Japan isolerat sig och både spanjorer, engelsmän och portugiser tvingades lämna Japan. Den enda handeln skedde via holländare och kineser på en handelsstation utanför Nagasaki. År 1853 tvingade den amerikanske kommandören Perry och hans flotta Japan att öppna upp och landet tvingades ingå handelsavtal. När inbördeskriget, som utlöstes av den utländska interventionen, avslutades 1868 inleddes den s.k. Meji-restaurationen, benämnd efter kejsare Meji som tillträdde 1867. En omfattande modernisering inleddes med avskaffande av feodalismen, allmän skolplikt infördes, parlament och politiska partier tillkom under 1880 och 1890-talen, penningväsendet förändrades, armén (inklusive värnpliktsförsvaret) och flottan moderniserades, järnvägar började byggas ut och en industrialisering påbörjades. Nationalismen fick ökad betydelse. Konflikt om bl.a. Korea ledde till krig mellan Japan och Kina 1894-1895 där Japan segrade. Ännu mer förvånande var när Japan vann över Ryssland i kriget 1904-1905 orsakat bl.a. av konkurrerande intressen i Manchuriet. År 1910 annekterades Korea. Industrin byggdes ut i nära samarbete mellan staten och privata intressen och bl.a. skapade stora koncerner sk. *zaibatsu*. Inledningsvis användes utländska rådgivare och studieresor genomfördes bl.a. lärde man sig att tillverka tändstickor

¹⁴Edwardsson 2014, s. 2, 23-24; *Ostasiat: utgiven med anledning av AB Svenska Ostasiatiska Kompaniets femtioårsjubileum 1957*, G. E. F. Boldt-Christmas, Olof Lilljequist & Carl-G. Cederberg (red), Svenska ostasiatiska kompaniet, Göteborg, 1957, s. 158-161, 177.

vilket tog avsevärda marknadsdelar från svenska sådana i orienten. Sverige fick sitt första handelsavtal med Japan 1868 vilket reviderades 1896.¹⁵ Handeln mellan Sverige och Japan var vid sekelskiftet som framgick i forskningsläget dock mycket begränsad.¹⁶

Standardbilden i Sverige av Kina i slutet av 1800-talet präglades av förakt, Japanbilden av mer beundran för dess modernisering. En allmän rädsla för den s.k. gula faran och främlingsfientlighet fanns dock. I början av 1900-talet ljusnade Kina bilden något medan Japans seger mot Ryssland skapade respekt. Japanbilden förblev positiv långt in i 30-talet i konservativa kretsar där man var mer tveksam mot Kina från några år efter revolutionen. Successivt när nationalistpartiets ledare och Kinas president Chiang Kai-shek brutit med kommunismen och Japan blev mer aggressivt ändrades deras uppfattning. Mer vänsterinriktade kretsar var mer vacklande till sin hållning till Kina men hade förhoppning om en starkt reforminriktad utveckling där och de var tidigt negativa mot Japans militarism.¹⁷

Avslutningsvis kan man konstatera att världshandeln 1870-1925 kännetecknades av kraftigt ökade volymer och kapitalrörlighet. Det rådde huvudsakligen lågkonjunktur under perioden 1873-1896 och därefter huvudsakligen högkonjunktur fram till och delvis under första världskriget. Under 1907-1909 rådde dock en internationell lågkonjunktur. Perioden 1915-1925 var mycket instabil och komplex, med flera återhämtningar följda av än djupare nedgångar. Under krigsåren var efterfrågan hög på många varor och bristen på fartygstonnage gjorde att priserna ökade kraftigt. Direkt efter kriget fylldes lagren på vilket tillsammans med spekulation ledde till ännu högre priser fram till början av år 1920 (exportpriserna ökade ca 300 % mellan 1914 och början av 1920). Därefter minskade volymerna och priserna föll kraftigt. (exportpriserna halverades från 1920 till 1922).¹⁸

¹⁵ Sverige/Norges traktat från 1869, vilket var det första den nya Meji-regeringen slöt, innebar extraterritorala rättigheter, rätt att bosätta sig i sju städer, reglerade tullsatser och rätt att anlöpna med krigsfartyg utan inspektion. Avtalet 1896 tog bort flera av dessa ensidiga rättigheter och avtalet som slöts 1911 var fullständigt ömsesidigt. Källor: Ottosson 2010 s. 15-16; Ingemar Ottosson, ”Det ojämlika föredraget med Japan 1868-1896”, *Historisk tidskrift*, 1997, vol. 117 nr 2, Stockholm, s. 209-210, 220.

¹⁶ Ingemar Ottosson & Thomas Ekholm, *Japans historia*, Historiska media, Lund, 2007, s. 10-12, 195-238.

¹⁷ Åke Holmberg, *Världen bortom västerlandet(1): Svensk syn på fjärran länder och folk från 1700-tal till första världskriget*, Kungl. Vetenskaps- och vitterhets-samhället, Göteborg, 1988, s. 394, 472-481; Åke Holmberg, *Världen bortom västerlandet II: Den svenska omvärldsbilden under mellankrigsperioden*, Kungl. Vetenskaps- och vitterhets-samhället, Göteborg, 1994, s. 138-139.

¹⁸ Larsson 2000, s. 19-20; Lennart Schön, *En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling under två sekel*, 3. upplagan, SNS förlag, Stockholm, 2012, s. 263, 274, 287-288; Bilaga 8 till denna uppsats.

3. Varor

Innan jag ger mig in på att beskriva Sveriges varuhandel med Kina respektive Japan kommer jag att beskriva hur Sveriges, Kinas respektive Japans totala handel utvecklade under tidsperioden. Jag kommer också att i viss mån beskriva den generella industriutvecklingen liksom vissa faktorer såsom arbetskraft, kapital och råvaror. Denna beskrivning ingår som en naturlig och viktig del för att ge ett ramverk när jag analyser just handeln mellan Sverige, Kina respektive Japan.

3.1 Sveriges varuhandel

Enligt Schön kan Sveriges industriella utveckling under 1800-talet och i början av 1900-talet delas in i tre faser. Fram till 1800-talets mitt skedde det en omvandling av jordbruket och en tidig industriell utveckling. Järnvägsbyggande och en vidgad industrialisering skedde 1850-1890 och under perioden 1890-1930 fick industrisamhället sitt genombrott. Den årliga tillväxten i BNP per capita var 1800-1850 0,4 % den växte sedan till 1,5 % under perioden 1850-1890 och sedan ytterligare till 2,1 % under perioden 1890-1930.

Jordbruket kommersialiserades under 1800-talets första del genom skiften, nya grödor och redskap. Förutom det traditionella bergsbruket fanns protoindustrier i form av beklädnadstillverkning. Tidiga sågverk, tegelbruk och kvarnar växte fram. Sveriges traditionella exportvara stångjärn hade det besvärligt under denna period på grund av ökad konkurrens.¹⁹

Perioden 1850-1890 innebar något av ett genombrott för den moderna tillväxten i Sverige. Kombinationen av förändrade stålprocesser som förbättrade stålindustrins konkurrenskraft, utbyggnaden av järnvägar tillsammans med övrig infrastruktur och byggverksamhet samt uppbyggnaden av verkstadsindustrin inklusive sågverksindustrin skapade en stark tillväxt. 1850-talet betecknar framför allt ett genombrott för svensk utrikeshandel, som växte med 7 % om året under 1850-1870. Denna explosiva utveckling stod tre produkter för nämligen havre, trä och järn. 1870 stod havren respektive trä/timmer för en tredjedel vardera av exporten och resten av järn och andra produkter. På grund av ökad konkurrens minskade havreexporten under 1880-talet men då ökade exporten av smör kraftigt. Under 1880-talet började också andra industrivaror att göra sig alltmer gällande i exporten. Då växte andelen av export för

¹⁹ Schön 2012, s. 13, 24, 62-63, 82, 85, 88-89, 96.

exempelvis papper och tändstickor. Den internationella lågkonjunkturen drabbade Sverige i slutet av 1870-talet och ledde bl.a. till en finanskris. 1880-talet ledde till prisfall, minskad export och fokus på effektiviseringar. Trots detta ökade reallönerna. När exportexpansionen inträffade kring 1850 var Sverige ett förhållandevis fattigt land. Drygt 40 år senare skulle Sverige framträda som ett utvecklat industriland. Exporten med höga vinster hade en stor betydelse i denna utveckling. Kombinationen av att det fanns institutioner och en kommersiell struktur t.ex. med handelshus och att efterfrågan riktades mot produkter som inte ställde några nya och sostifierade krav på tekniskt kunnande underlättade framgångarna. De stora investeringarna och en negativ handelsbalans ställde krav på ökade kapitalimport. Ett relativt väl fungerande banksystem, trots flera konkurser, samt ett aktivt Riksgäldskontor klarade denna uppgift väl. I förhållande till Nordamerika hade Sverige riklig tillgång på arbetskraft men var fattigt på andra resurser men i förhållande till Europa var Sverige rikt på naturresurser men fattigt på kapital. Genom utvandringen till Nordamerika kombinerat med en strid ström av kapital från Nordvästeuropa ändrades de relativa faktorpriserna i Sverige, reallönerna steg och kapitalet blev mer lättillgängligt. Detta innebar att lönsamheten minskade i de traditionella industrierna men nya verksamheter med högre förädlingsgrad och större krav på kompetens ökade i lönsamhet. Ännu år 1890 svarade jordbrukssektorn för ungefär dubbelt så mycket produktionsvolym som industrin. Detta kom att förändras kraftigt fram till 1930.²⁰

Expansionen under perioden 1890-1930 drevs på av den andra industriella revolutionen i form av nya tekniker såsom elektrifiering och dieselmotorerna. I Sverige förnyades järn- och stålindustrin fortsatt, cellulosafabriker byggdes, vattenkraften byggdes ut liksom den elektrotekniska industrin. Exporten av fosforrik järnmalm från Norrland fick en viktig roll. Konsumtionen ökade kraftigt liksom byggandet generellt. Fram tills i början av 1910-talet finansierades detta av utökade utländska lån och därefter mer av inhemskt sparande. Bankerna liksom fondbörsen blev allt mer involverad i företagets finansiering. Åren 1907-1909 var besvärliga i form av minskade exportvolym, finanskris och storstrejk. Från 1910 förbättrades situationen igen och var god när första världskriget bröt ut. Jag återkommer till Sveriges situation under första världskriget i kommande kapitel. Nya verkstadsindustrier såsom ASEA, Alfa Laval, SKF, Ericsson fick sitt genombrott under denna tid.²¹

²⁰ Schön 2012, s. 137-143, 148-150, 163-167, 176-178, 189-192, 205, 224-225.

²¹ Schön 2012, s. 217, 220, 224, 229-231, 256-258, 262-264, 267, 274, 285-286,

I Bilagorna 1 och 2 finns en specifikation av Sveriges handel under perioden. Där framgår att Sveriges import ökade fram till 1913, varierade under krigsåren och strax därefter, för att 1922 i fasta priser ligga på samma nivå som år 1900. De största varugrupperna var olika former av livsmedel, klädesprodukter och textilier samt mineraler och metaller. Exporten visar att mer förädlade produkter i form av maskiner och papper/pappersmassa ökade medan mindre förädlade produkter såsom trävaror minskade. Andelen mineraler (järnmalm) och metaller (t.ex. stål och järnprodukter) var hög under hela perioden men minskade efter kriget p.g.a. t.ex. minskat fartygsbyggande. Exporten i fasta priser ökade kraftigt fram till 1916, varierade därefter, men låg 1922 på samma nivå som 1910 vilket var ca 41 % över år 1900. Sveriges handelsbalans var positiv under krigsåren men negativ före och efter denna period.

3.2 Kinas varuhandel

Kina var i början av 1900-talet fortfarande till stor del ett land där jordbruket var dominerande även om en viss lättare industri ofta kopplad till landsbygden (protoindustrier) i form av klädes- och silkesproduktion existerade. Tillgången till billig arbetskraft var god och det gjorde att inga större investeringar uppmuntrades t.ex. i jordbruket som endast hade relativt enkla verktyg. Den traditionella teexporten var minskande p.g.a. ökad konkurrens från Ceylon. Silkesexporten var fortfarande viktig men präglades tidvis av dålig kvalitet och ökad konkurrens. Kommunikationerna var eftersatta. Vissa järnvägslinjer hade byggts upp huvudsakligen med utländskt kapital men ändå i begränsad omfattning. År 1920 fanns endast ca 8 000 km järnväg och flera folkrika provinser saknade järnväg. Det fanns därför vissa begränsningar att transportera varor från hamnarna eller de traditionella vattenlederna, vilka dock delvis var eftersatta, inne i Kina. Kina hade stora råvarutillgångar (t.ex. järn och kol) men p.g.a. avsaknad av kapital och kunskap utvanns dessa endast i begränsad omfattning. Landet saknade större skogstillgångar då dessa skövlats under tidigare århundraden. Kapitalmarknaden var dåligt utbyggd. Centralmaktens roll var begränsad och inga starka inhemska banker existerade. Det inhemska kapitalet fanns i första hand hos rika köpmän som dock inte nödvändigtvis placerade detta i banker. De viktigaste bankerna var utländska dit det inhemska kapitalet flyttade vid orostider. Då valutan var kopplad till silver, vars värde kunde variera relativt kraftigt mellan åren, påverkade silvervalutans utveckling både exporten och importen kraftigt. Exporten och importen var mycket kopplad till import av råvaror av bomull, ull och i viss mån silke vilka användes i den inhemska beklädnadsindustrin. Även importen och exporten av olika typer av matvaror inklusive te var omfattande. Den varierade mycket och hade en koppling till huruvida skördarna var goda eller inte. I kommande avsnitt

kommer jag att beskriva hur orostider i form av den kinesiska revolutionen och första världskriget påverkade Kinas handel. Det japansk-kinesiska kriget ligger utanför den här uppsatsen men innebar förutom ett ökat japanskt inflytande också erläggande av ett årligt krigsskadestånd till Japan. Boxarupproret under året 1899-1902 resulterade i stor osäkerhet som höll tillbaka handeln under dessa år, även om krigshandlingarna i första hand var koncentrerat till norra Kina, och i stora prisförändringar p.g.a. spekulation. Även dessa oroligheter resulterade i skadestånd från Kinas sida. Under perioden fram till 1920 skedde en viss industriell utveckling i Kina även om den hölls tillbaka av oroligheterna. Det fanns ett fåtal järnverk av betydelse och ca 40 större moderna fabriksbetonade spinnerier. Till detta kommer ett antal vävstolar i hemmen mm. Antalet moderna fabriker övrigt var också begränsat. År 1920 var den politiska situationen fortfarande kaotisk vilket påverkade utvecklingen negativt.²²

I Bilagorna 4 och 5 framgår hur Kinas totala utrikeshandel såg ut under perioden fram till 1916/1918.²³ I bilagorna framgår att importen ökade kraftigt fram till 1913, framförallt mellan 1900 och 1906, och stagnerade därefter. Detta kan förklaras av interna oroligheter. Varor som Sverige var intresserad av att exportera som järn/stål, papper/pappersmassa och verkstadsprodukter(maskiner) ökade sin relativa andel något under tiden. Kina importerade framför all bomull, ull, silke och matvaror. Även exporten ökade kraftigt inledningsvis men stagnerade från 1910 till 1915 sannolikt kopplat till oroligheter under denna period. Exporten bestod till stora delar av textilier/kläder samt olika typer av livsmedel. Under kriget ökade också exporten av malm till Japan. Handelsbalansen var negativ under hela perioden.

3.3 Japans varuhandel

Japans situation i början av 1900- talet var helt annorlunda än Kinas. Politisk stabilitet och mer reformvänlig politik gjorde att Japan redan kring sekelskiftet hade nått längre än Kina i sin modernisering och skillnaden kom att öka avsevärt under den kommande 20-årsperioden vilket jag återkommer till. År 1900 arbetade ca 69 % av arbetsstyrkan i primärindustrin

²² Noteringar i *Svensk Export*, (1900) s. 800, 1901 (s. 135), (1902) s. 587-588, (1903) s. 14, (1909) s. 158-160, (1911) s. 496-497, 671, 718-719, (1916) s. 441-444, (1920) s. 181-183, 314-315, 398; Konsulatberättelser från Kina för åren 1914 s. 2 samt 1916 s. 1.

²³ I bilagorna 4 och 5 framgår totala importen respektive exporten i löpande penningvärde. Jag har inte tillgång till några justeringsfaktorer för att kunna räkna om beloppen i fast värde vilket dock sannolikt i första hand hade påverkat 1916 års belopp. Jag har angett hur stor andel av importen respektive exporten som är uppdelad på olika varugrupper. Jag har själv grupperat de olika varorna som finns listade i konsulatens berättelser i olika varugrupper för att kunna hantera den omfattande statistiken vilket jag har försökt att göra på ett konsistent sätt mellan åren.

(jordbruk, fiske och gruvdrift) och 13 % i bygg och tillverkningsindustri. År 1920 hade primärindustrins andel minskat till 55 % och bygg- och tillverkningsindustrin ökat till 19 %. Samma år var ytterligare 15 % sysselsatta i handels- och transportsektorn. År 1897 övergavs valutans koppling till silvret, och dess svängningar, och Japan övergick till guldfot (vilken t.ex. Sverige också tillämpade) vilket dock tidvis försvagade konkurrenskraften mot intilliggande länder. I början av 1900- talet var de stora exportvarorna siden, bomulls- och sidenkläder, koppar, kol och tändstickor. Bomull, ull och matvaror var stora importprodukter. Japan hade vissa råvarutillgångar i form av guld, mangan, koppar, kol och svavel. Järnmalmstillgången var dock mycket begränsad och var av låg kvalitet. Arbetskraften hade låga löner vilket tidvis skapade oro. Kommunikationerna fungerade väl genom ett av staten utbyggt järnvägsnät och successivt utbyggd sjöfart.

Kapitaltillgången var ändå fram till första världskriget begränsad. Negativa handelsbalanser och en underbalanserad statsbudget gjorde att man successivt var tvunget att ta stora utlandslån. Detta innebar en viss begränsning då det fanns ett visst frågetecken hos låntagarna om vart utvecklingen i Japan skulle leda till. Japan hade en väl fungerande centralbank. Exportöverskottet under första världskriget gjorde att de flesta utlandslån kunde återbetalas och att kapitaltillgången avsevärt förbättrades. Detta underlättade utbyggnaden av den tunga industrin framförallt av järnverk och varvsindustri vilket skedde genom en aktiv politik från regeringens sida. Redan efter kriget mellan Japan och Kina 1895 beslöt Japan att bygga upp sin sjöfart och subventioner infördes. Skeppsbygget fick en sporre genom rysk-japanska kriget och ytterligare genom första världskriget även om efterfrågan minskade framförallt från 1920. Byggkapaciteten motsvarade ca 800 000 ton per år vid krigsslutet vilket var tio gånger mer än vid dess början. En omfattande handelsflotta hade byggts upp med linjetrafik till andra länder i Asien, Europa, USA, Sydamerika och Australien. Under kriget skedde också en viss export av nybyggda fartyg till bl.a. Spanien, Frankrike, Italien och England. P.g.a. råvarubrist verkar dock denna export ha varit relativt begränsad.²⁴ Under perioden byggdes också fabriker för tillverkning av papper och pappers massa upp liksom den elektriska industrin. År 1920 hade 70 % av Japans städer och byar elektricitet. Vid slutet av perioden (1919) var

²⁴ Den sista säkra uppgiften om handelsflottans storlek jag har hittat är från oktober 1916 då den omfattade över 2 000 fartyg och ca 1 700 000 bruttoton. I *Svensk Export* (1921) indikeras dock att flottan då var ca 3 000 000 ton. Källor om varv och sjöfart: Konsulatberättelse sommaren 1917 om Japans sjöfart och skeppsbyggeri s. 1, 14, 17; *Svensk Export*, (1920) s. 147-149, (1921) s. 57.

fortfarande de viktigaste exportvarorna råsilke, siden och bomullstyger/kläder, livsmedel, tändstickor, stenkol, koppar och zink men även leksaker, papper och porslin.²⁵

I Bilagorna 4 och 6 framgår Japans totala utrikeshandel fram till 1916/1920. Däri framgår att importen ökade kraftigt mellan 1900-1906 samt mellan 1910 och 1913. Den minskade därefter fram till 1915 och ökade återigen från 1916. Importen av järn- och stålprodukter ökade kopplat till den kraftiga fartygsproduktionen. Framförallt importerade Japan råmaterial och halvfabrikat men mindre färdiga produkter. Exporten ökade avsevärt fram till 1906 samt 1910-1913. Den tog ordentlig fart från 1915. Enligt konsulatberättelserna omfattade exporten huvudsakligen klädesprodukter/textiler, matvaror och malmer. Första världskriget skapade en kraftigt ökad efterfråga på dessa produkter. Japans handelsbalans var negativ före och efter första världskriget men kraftigt positiv under kriget.

3.4 Sveriges varuhandel med Kina och Japan

Utifrån en specifikation av Sveriges import och export till Kina respektive Japan beskriver jag här och översiktligt analyser varuhandelns utveckling i volym och innehåll.

Tabell 3.1 Sverige import från Kina i början av 1900-talet (tusen SEK)

Årtal	1906	1910	1913	1916	1922
Import i 1900 års priser	32	234	555	881	426
-varav Kläder/textiler	-	-	16 %	1 %	20 %
- varav Mat, matolja	54 %	33 %	78 %	93 %	67 %
Andel av Sver. tot. imp. %	-	0,04 %	0,07 %	0,12 %	0,08 %

Källa är SOS:s årliga handelsstatistik. För mer detaljer se Bilagor 1 och 3.

Importen från Kina till Sverige var under hela perioden mycket liten och uppgick knappt till 0,1 % av Sveriges totala import. Innan 1910 var den nästan obefintlig. Traditionella varor som siden och te syns knappt i statistiken utan importen bestod framförallt av matvaror där matoljor (soja) dominerade. I slutet av perioden fanns också viss import av kläder/textiler.

²⁵Källor för Japan beskrivningen är: Konsulatberättelse sommaren 1917 om Japans sjöfart och skeppsbyggeri s. 1, 14, 17 ; *Svensk Export*, (1902) s. 710-712, 1002, (1904) s. 813, (1908) s. 1608-1612, (1909) s. 603, (1912) s. 401, (1920) s. 52, 147-149, 223, 265, 355, (1921) s. 56-57, 78; Christine Rider, *En introduktion till Ekonomisk historia: kapitalismens bakgrund och utveckling främst i Västeuropa, USA och Japan*, 1. Upplagan, Liber ekonomi, Malmö, 1999, s. 324-327.

Tabell 3.2 Sverige export till Kina i början av 1900-talet (tusen SEK)

Årtal	1906	1910	1913	1916	1922
Export i 1900 års priser	715	1 290	1 931	1 054	3 335
- varav Järn/stål	3 %	5 %	1 %	7 %	7 %
- varav Papper	13 %	88 %	70 %	63 %	56 %
- varav Pappersmassa	-	2 %	2 %	7 %	1 %
- varav Maskinvara	3 %	3 %	21 %	16 %	19 %
Andel av Sver. tot. exp. i %	0,14 %	0,23 %	0,26 %	0,11 %	0,60 %

Källa är SOS:s årliga handelsstatistik. För mer detaljer se Bil. 1 och 3. Största exportposten 1906 var kautschuk.

Exporten från Sverige till Kina ökade under hela tiden, med undantag av åren 1915 till 1918. Den kraftigaste ökningen visade åren 1921-1922. Exporten bestod till stora delar av papper och järn/stål produkter samt en ökande andel av verkstadsprodukter. Trots detta kom exporten upp till maximalt 0,6 % av Sveriges totala export.

Tabell 3.3 Sverige import från Japan i början av 1900-talet (tusen SEK)

Årtal	1906	1910	1913	1916	1922
Import i 1900 års priser	174	951	592	2 930	549
-varav Kläder/textiler	-	-	-	3 %	26 %
- varav Mat, matolja	26 %	13 %	72 %	92 %	55 %
Andel av Sver. tot. imp. i %	0,03 %	0,15 %	0,08 %	0,41 %	0,10 %

Källa är SOS:s årliga handelsstatistik. För mer detaljer se Bil.1 + 3. 1906 importerades koppar och 1910 svavel.

Importen till Sverige varierade mellan åren och var framförallt hög under ett par år under kriget. Förutom enskilda år låg importen runt knappt 0,1 % av Sveriges totala import och var vid periodens utgång ungefär lika stor som importen från Kina. Huvuddelen av importen bestod av matolja (sojaprodukter) även om klädes/textilier ökade i slutet.

Tabell 3.4 Sverige export till Japan i början av 1900-talet (tusen SEK)

Årtal	1906	1910	1913	1916	1922
Export i 1900 års priser	1 954	5 201	6 365	9 339	8 378
- varav Järn/stål	35 %	30 %	43 %	40 %	24 %
- varav Papper	7 %	19 %	9 %	7 %	41 %
- varav Pappersmassa	51 %	42 %	35 %	38 %	19 %
- varav Maskinvara	-	2 %	6 %	14 %	12 %
Andel av Sveriges tot. export i %	0,39 %	0,94 %	0,86 %	0,96 %	1,52 %

Källa är SOS:s årliga handelsstatistik. För mer detaljer se Bilagor 1 och 3.

Sveriges export till Japan ökade i princip under hela perioden, även om den varierade framförallt under krigsåren, och låg 1922 på ca 1,5 % av Sveriges totala export. Den ökade i fasta priser med mer än fyra gånger från 1906 till 1922 och i dessutom i relativa termer med ca fyra gånger. Ökningen förklaras av stora framgångar för Sveriges export av järn- och stålprodukter samt papper och pappersmassa.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att trots den relativt stora skillnaden mellan Kina och Japan visade Sveriges import från båda dessa länder en kanske förvånansvärt likadan utveckling, med undantag av enstaka år, både när det gäller innehåll och storlek. Importen kretsade, med undantag av enstaka år, runt 0,1 % av Sverige totala import och bestod huvudsakligen av matolja. Exporten från Sverige till båda dessa länder visade emellertid en helt annan utveckling. Ökningen i procent av den relativa andelen var hög för både exporten till Kina och Japan men Japans andel var 1922 två och halv gånger så hög som Kinas och skillnaden hade tidvis varit ännu större. Till Kina såldes huvudsakligen färdiga produkter i form av papper och maskinvara. Till Japan såldes huvudsakligen halvfabrikat som järn/stålprodukter samt pappersmassa, samt en ökande andel av moderna maskiner och papper. Både Kina och Japan var dock små handelspartners till Sverige. De stora partnerna var Tyskland, Storbritannien, Norge, Danmark, USA och under några krigsår Ryssland.²⁶

3.5 Analys komparativa skillnader i handeln

De frågeställningar jag önskar besvara i det här avsnittet är hur utvecklades varuimporten och varuexporten från Sverige till Kina respektive till Japan 1900-1922? Vilka likheter och olikheter fanns med tanke på de olika ländernas olika utvecklingsstadium och komparativa respektive absoluta fördelar? Innan jag besvarar dessa frågor låt oss titta på de olika ländernas utvecklingsstadium respektive absoluta och relativa komparativa fördelar enligt den teoretiska modellen. Sverige var under perioden det mest industriellt utvecklade landet som hade gått in i ett stadium med mer högförädlade produkter. Japan utvecklades avsevärt under perioden där framförallt den tyngre industrin fick en större roll medan Kina endast utvecklades i begränsad omfattning och fortfarande var i ett tidigt skede av sin industrialisering. I den komparativa modellen arbetar man med faktorer, absoluta eller relativa, såsom arbetskraftskostnad, tillgång till råvaror, kapital men också skillnad i teknologiska kunskaper har visat sig vara en

²⁶ *Historisk statistik för Sverige, D. 3, Utrikeshandeln 1732-1970*, Statistiska Centralbyrån, Örebro, 1972, tabell 5.2.

viktig faktor. Med bakgrund av vad som har beskrivits i tidigare avsnitt om Sveriges, Kinas och Japans ekonomier under perioden kan man konstatera följande (Tabell 3.5).²⁷

Tabell 3.5 Relativa och absoluta faktorer

Land	Arbetskraftfaktor	Råvarufaktor	Kapitalfaktor	Teknologifaktor.
Sverige	Relativt höga löner. Under 1880-t och framåt hade reallöneutvecklingen varit hög och de relativa faktorpriserna ändrades	God tillgång till järnmalm och trävaror.	Successivt allt bättre tillgång till kapital. Ett väl fungerande banksystem, vinster i exportindustrin och bra förmåga att attrahera utländskt kapital.	Hög. Väl utvecklade tekniska högskolor. Flera av de nya företagen grundades på tekniska innovationer
Kina	Låga lönekostnader. T. ex lönade det sig inte att investera i dyrare verktyg i jordbruket	God tillgång till järnmalm och kol. Absolut fördel av att klimatet passade för odling av t. ex sojabönor, te och silke.	Svårt att attrahera kapital. Otillräckligt utbyggt banksystem, riskerna ansågs för stora på grund av oroligheter	Låg. Hade t.ex. inte tillräckligt kunnande för att kunna bedriva gruvdrift i någon större omfattning.
Japan	Låga lönekostnader. Även om de ökade något under perioden.	Begränsade egna råvaror. Absolut fördel av att klimatet passade för odling av t. ex sojabönor, te och silke.	Inledningsvis viss kapitalbegränsning. P. g. a. stort utländskt lånebehov. Under första världskriget förbättrades kapitaltillgången.	Inledningsvis låg men successivt ökande. Genom t.ex. flertal studiebesök och anlitanande av tekniska experter. Detta gällde t.ex. inom järn- och varvsindustrierna.

Källa: Beskrivningarna i avsnitt 3.1-3.3 i denna uppsats.

Slutsatsen av ovan är att Sverige från Kina och Japan borde ha importerat produkter där de senare hade en absolut fördel t.ex. te, siden och sojaprodukter men också produkter där arbetskraftskostnaden var låg (relativ fördel) t.ex. enklare klädesvaror. Sverige borde till Kina exportera framförallt färdiga lite mer kvalificerade produkter (som kräver mycket kapital eller teknologiskt kunnande) t.ex. från verkstadsindustrin eller cellulosaindustrin, alternativt järn/stålprodukter. Andelen av avancerade halvfabrikat bör ha varit större till Japan då landet var mer industriellt utvecklat än Kina men hade en lägre arbetskraftskostnad än Sverige, t.ex. tillräckligt avancerade järn/stål produkter i halvfabrikat och pappersmassa (framförallt den kemiska som kräver mer tekniskt kunnande och kapital). I stort sett kan man konstatera att handelsmönstret följde detta även om det finns ett par frågetecken som jag återkommer till nedan.

²⁷ Jag grundar min slutsats kring de olika faktorerna på att ha analyserat de källor som har legat till underlag till avsnitten 3.1-3.3 i denna uppsats. Vid en full nationalekonomisk analys borde även i den mån det hade varit möjligt statistiska källor ha använts t.ex. avseende olika arbetskraftskostnader.

Analys av importen

Den viktigaste importvaran var matolja som utvecklades enligt följande:

Tabell 3.6 Import av matolja

Ton per år	1911	1913	1915	1916	1919	1920	1921	1922
Matolja- från Kina	150	487	626	874	471	340	152	965
Matolja- från Japan	348	932	1 602	5 287	9 260	5 123	544	955

Källa: SOS:s årliga handelsstatistik för källdetaljer se Bilaga 3. Tabellen börjar 1911 vilket är det första år då dessa produkter syns i statistiken. Inga volymer finns för 1917 och 1918 på grund av transportproblemen i samband med kriget.

Matoljan producerades av sojabönor som framförallt odlades i Manchuriet och som användes som matfett eller som ingrediens för att göra margarin. Importen av denna vara började 1911 och var speciellt hög under några av krigsåren och direkt därefter. P.g.a. att konjunkturen vek kraftigt under senare delen av år 1920 minskade volymerna därefter avsevärt. Både Japan och Kina hade en absolut fördel p.g.a. klimatet att producera varan.²⁸ Kina och Japan hade också en relativ fördel, med sina lägre löner, av att producera andra enkla produkter såsom textilier och tyger, vilket dock Sverige importerade väldigt lite av från dessa länder. Visserligen ökade framförallt i Japans fall importen under 1930-talet, men varför var importen så pass låg av dessa varor i början av seklet? Jag tror att förklaringen är kopplad till andra faktorer såsom aktörer och omvärldshändelser. De svenska aktörer som successivt etablerade sig i regionen var huvudsakligen fokuserade på export av svenska produkter. Revolutionen i Kina och första världskriget spelade säkert också in. Sverige var en mycket liten marknad för både Kina och Japan.

Analys av exporten

Tabell 3.7 Volymerna i ton av Sverige viktigaste export varor

Ton per år	1906	1910	1913	1915	1916	1919	1920	1921	1922
Järn/ stål Kina	91	162	115	144	249	509	670	900	943
Järn/stål Japan	2645	10279	20549	17410	18631	36417	26443	24912	9781
Papper Kina	461	5993	7593	3252	2950	5260	5672	6100	10194
Papper Japan	708	5423	3369	3939	2783	4371	5060	9076	18778
Pappersmassa Kina	-	314	380	1660	784	430	203	599	269
Pappersmassa Japan	6970	19509	18081	34529	26014	24702	11788	11421	11870

Källa är SOS:s årliga handelsstatistik, för källdetaljer se Bilaga 3.²⁹

²⁸ Wikipedia (Sverige) s.v ”sojaolja” www.sv.wikipedia.org/wiki/sojaolja 2014-11-15.

²⁹ Små volymer 1917 och 1918 med undantag av ca 21 000 ton järn/stål till Japan under 1918. Hur skedde transporten 1918 då inga direktförbindelser fanns? I *Ostasiat*, s. 192, framgår att två turer gick till Indien 1918 kanske transporterades varorna dit och sedan vidarebefordrades eller så gick varorna via t.ex. Storbritannien?

Volymerna järn/stål ökade till Kina under hela perioden men var betydligt lägre än till Japan. Japan importerade framförallt mycket järn/stål runt första världskriget bl.a. till utbyggnaden av sin handelsflotta. Framförallt var det tackjärn och valsat järn som exporterades. Kina importerade huvudsakligen papper då den inhemska pappersindustrin var mycket liten. Japan däremot byggde successivt upp sin pappersindustri under 1910-talet vilket innebar att försäljningen av pappersmassa dit var större. Det var huvudsakligen kemisk pappersmassa av sulfat och sulfat som såldes. Pappret som såldes var inte finpapper utan inledningsvis s.k. kraftpapper (omslagspapper av sulfatmassa) och under de sista åren också tidningspapper. Sveriges marknadsandelar på den japanska marknaden var hög. För pappersmassa var den över 30 % före kriget, under vissa krigsår uppgick den till över 60 %. Åren 1917-1918 uteblev leveranserna och Kanada var en stor leverantör. Successivt efter kriget återtog marknadsandelar på ca 40 % (1922). Även på vissa papperssorter låg marknadsandelen över 50 % vissa år och efter kriget återtog Sveriges positionen som marknadsledare avseende dessa sorter. När det gällde Kina har jag tillgång till mindre statistik: endast en notering om att Sverige efter Japan var största leverantören av papper dit under kriget.³⁰

Med tanke på att Japan byggde upp sin pappersindustri och hade lägre lönekostnader än Sverige reagerar jag på att pappersvolymen dit ökade igen från början av 1920-talet och pappersmassavolymen minskade. Efter ytterligare källstudier har jag kommit fram till följande sannolika förklaringar: Under framförallt världskriget ökade Japans tillverkningskapacitet avseende kemisk och mekanisk trämassa med över 300 %. Papperstillverkningskapaciteten hade byggts ut något tidigare och ökade mindre under kriget. Den relativa fördelen för Japan att handla pappersmassa från Sverige minskade därför. Sverige bibehöll goda marknadsandelar på den finaste massan. I tidskrifterna framgår också att dels papperskonsumtionen ökade kraftigt och att Japans egna tillverkade papper hade blivit dyrt p.g.a. löne- och andra kostnadsökningar samt att vissa tidningar började importera svenskt tidningspapper. Den ökade konsumtionen av papper och att Japanskt papper relativt sett hade blivit dyrare förklarar sannolikt den ökade pappersimporten från Sverige.³¹

Verkstadsprodukter (maskiner) ökade kraftigt. I 1900 års priser gick den från ca 20 tkr. (1906) till 647 tkr. (1922) för Kina och från i stort sett 0 till 1 031 tkr. under samma period för Japan.

³⁰ SOSs handelsstatistik för källdetaljer se Bilaga 3; Konsulatberättelse från Japan 1916 s. 8-11; *Svensk Export* (1921) s. 78, (1923) s. 35, 127; Larsson 1977, s. 132; Jan Kuuse, *Ekman- ett handelshus: 1802-1966*, Ekman & Co, Göteborg, 1996, s. 178.

³¹ *Svensk Export* (1920) s. 223, (1921) s. 78, (1923) s. 35, 71, (1924) s. 91, 293, (1925) s. 293.

Denna export bestod av telefoner, kullager, dieselmotorer och olika typer av maskiner. Sammanfattningsvis kan man konstatera att importen från Kina respektive Japan var i princip konstant i relativa termer kring 0,1 % av Sveriges totala handel under större delen av tidsperioden även om den ökade avsevärt i absoluta tal. Den var också betydligt större under enskilda år. Huvudsaklig produkt var när det gäller båda länderna matolja (soja) där dessa länder hade en absolut fördel. Exporten däremot ökade avsevärt både i volym och i relativa termer. Till Kina såldes mest färdiga produkter såsom papper, allt mer moderna maskiner och i slutet skedde också en viss ökning av halvfabrikat såsom järn/stål produkter. Även i Japans fall ökade volymen moderna maskiner under den senare delen av perioden men huvudprodukterna var halvfabrikat som järn/stål och pappersmassa för att i slutet också omfatta en ökande andel papper. Ovan har jag analyserat handelsmönstret baserat på komparativa och absoluta fördelar. Handelsflödet påverkades också av hur olika aktörer agerade och orostiderna. Detta kommer jag att analysera i kommande avsnitt.

Vad säger då forskningsläget om varuhandeln? Arne, vars bok mer handlar om aktörer och sjöfart, konstaterar att handeln med Japan var obetydlig i slutet av 1800-talet och kring sekelskiftet. Därefter började den stiga och omfattade bl.a. stångjärn, stål, trämassa och papper. Succesivt ökade också försäljningen av maskiner. Omedelbart efter första världskriget ökade den svenska exporten av järn och stål, trämassa, papper och maskiner i betydande grad. Det står väldigt lite om handeln med Kina under tidsperioden förutom att exporten till Kina var ”löjligt liten” kring sekelskiftet³² Jan Larsson redogör för försöken till lite större affärer i Kina från svensk sida t.ex. försök att sälja svenska krigsfartyg, order på telefoner till Kanton 1912 men misslyckade försök att få större telefonkoncessioner samt Bofors affärer. Berit Larsson visar i olika tabeller på hur järn, papper och pappersmassa som från 1907 transporterades huvudsakligen till Japan och Kina av Ostasiatiska kompaniet. Volymerna ökade kraftigt inledningsvis för att sedan plana ut och till slut upphöra under senare delen av världskriget. Efter kriget återupptogs transportererna men inledningsvis på en något lägre nivå än före kriget. Ottosson noterar att exporten till Japan under 30-talet av järn- och stål produkter var väsentlig och importen av t.ex. textilier/kläder därifrån var omfattande. Han nämner också vapenaffärer med Kina.³³ Mina resultat stämmer i stort sett överens med tidigare forskning, men jag har systematiserat uppgifterna och även förklarat orsakerna till handelsmönstren.

³² Arne 1952, s. 206-207, 228-232.

³³ Larsson 1977, s. 80-81, 123, 137-138, 154-172; Larsson 2000, tabellerna B. 4.7, B. 4.9 och B. 4.10 s. 253-254; Ottosson 2010, s. 319, 325-326, 331-332.

4. Aktörer

Under tidsperioden började ett antal aktörer att visa stort engagemang och etablerade sig i Kina/Japan. Även svenska staten var, liksom den japanska staten, en aktör. I det här avsnittet har jag valt att väva in forskningsläget i respektive delavsnitt.

4.1 Ostasiatiska kompaniet

Den svenska riksdagen tog 1901, efter att en sjöfartskommission som jobbat sedan 1898 hade kommit med ett förslag, beslut om att stödja sjöfartsnäringen. Bl.a. inrättades en lånefond om fem miljoner kronor. Den 15:e juni 1907 konstituerades AB Svenska Ostasiatiska kompaniet efter att överenskommelse hade träffats om samtrafik till Ostasien med det danska Östasiatiska kompaniet och riksdagen beviljat lån om två miljoner kronor samt subvention för att betala avgifterna i Suezkanalen. Bakom bolaget låg flera tunga handelsmän i Göteborg och finansmän i Stockholm såsom Dan Broström och K.A Wallenberg vilka blev VD respektive ordförande i det nya bolaget. Samtrafiken innebar lastning i Göteborg och Köpenhamn och genom ingående i ett s.k. konferenssystem även på kontinenten i Antwerpen. Senare lastades även i flera andra svenska och norska hamnar. Första ångaren avgick i augusti 1907 med ca 1 000 ton last. Antalet turer var 1908, 11st. Då efterfrågan snabbt ökade beslutades om köp av nya fartyg och antalet turer var 23 st. 1913. Ungefär hälften av turerna skedde genom Ostasiatiska kompaniets fartyg och resten genom dess danska samarbetspartners fartyg. Trafiken gick till Port Said, Singapore, Hong Kong, Shanghai, Yokohama, Kobe och Moji. Vissa turer gick även till ytterligare hamnar i Kina. Även på hemvägen anlöpdes ytterligare hamnar. Lasterna kom ifrån Norge, Sverige, Danmark, Finland och kontinenten (huvudsakligen Tyskland). Lasterna kom till mer än 50 % från Sverige. I tabellen nedan framgår utvecklingen av fraktvolymerna i ton från Sverige.

Tabell 4.1 Fraktvolym från Sverige under vissa år i perioden 1908-1922 i ton

År	1908	1910	1913	1916	1922
Totalt gods från Sverige till Ostasien	7 504	21 512	70 156	55 586	57 409
Totalt gods från Sverige till kinesiska hamnar	i.u	i.u	13 349	7 962	13 607
Totalt gods från Sverige till japanska hamnar	i.u	i.u	54 630	45 172	43 105
Antalet turer till Ostasien per år	11	16	23	15	27

Källa: Landsarkivet i Göteborg, Ostasiatiska arkivet, GLA/15740 post H1. Hong Kong har definierats som en kinesisk hamn då godset i huvudsak gick till södra Kina. Ingen nedbrytning finns avseende hamnar före 1912 i statistiken. Emellertid gick ca 95 % av godset från Sverige till Kina/Japan. För ytterligare detaljer se Bilaga 7 i denna uppsats.

Av tabellen ovan framgår att godset mer än tredubblades mellan 1908 och 1910 för att sedan återigen(!) mer än tredubblas fram till 1913. Därefter minskade volymerna till följd av kriget. Ca 95 % av godset utgjordes av pappersmassa, papper och järn.

Jag har inte hittat så mycket information om vilka returlaster som fartygen hade från Ostasien och sannolikt var fartygen inte fullastade då. I 1909 års förvaltningsberättelse framgår dock att tillgången till hemgående frakter under året varit betydligt bättre än föregående år den främsta anledningen var den enorma exporten från Östern av sojaböner. Bönorna verkar dock inte vid denna tidpunkt ha varit avsett för den svenska marknaden: däremot nämns skeppning av betydande mängder svavel till Sverige från Japan. Verksamheten utvecklades som framgår ovan mycket positivt vilket även framgår i årsredovisningar för åren 1907-1922. Bolaget visade under samtliga år under perioden vinst vilken tidvis var avsevärd framförallt under åren 1915-1920 p.g.a. bra volymer och höga fraktrater. År 1914 hade verksamheten utökats med en linje till Indien. Vid utgången av 1922 hade bolaget inköpt tolv fartyg varav ett hade försålts och tre förlöst.³⁴

I forskningsläget framgår ytterligare en hel del om Ostasiatiska kompaniet. Arne nämner etablerandet och en del kring trafiken medan däremot Berit Larsson både beskriver diskussionerna kring de statliga besluten i riksdagen och de involverade personernas agerande liksom uppbyggnaden av trafiken och dess utveckling. I boken *Ostasiat* finns information om konferenssystemet inom sjöfarten samt händelser under Ostasiats linjetrafik mellan 1907 och 1957. I Jan Larssons avhandling framgår hur det troligtvis var Kjell Gadelius som slutligen övertygade riksdagsmannen och senare envoyén Gustaf Wallenberg, som när frågan om stöd till ostasiatiska linjer hade varit uppe i riksdagen tidigare var negativ till det statliga stödet, om vikten av att åstadkomma en svensk ostasiatisk linje. Han redogör också för Wallenbergs förhandlingar med bl.a. danskarna för att få till stånd rederiet.³⁵

4.2 Handelshuset Wijk, Ekman och Gadelius

I början av 1900-talet fanns ingen från Sverige etablerad verksamhet i Kina eller Japan. Däremot fanns några svenska affärsmän som bedrev egen verksamhet där eller jobbade hos utländska företag. Den s.k. ”compradoren” en slags kinesisk representant/agent som

³⁴ Larsson 2000, s. 87, 101, 104, 110, 164-165, 187, 190; *Ostasiat* 1957., s. 188-189, 191-192, 225-226; Statistik och årsredovisningar 1907-1922 i Landsarkivet i Göteborg, Ostasiatiska kompaniets arkiv GLA/15740 posterna A1B1 och H1.

³⁵ Arne, s. 207-208; Larsson 2000, s. 101-114, 179-193; *Ostasiat* 1957, s. 185-192; Larsson 1977, s. 46-56.

representerade firman vid framförallt finansiella åtagande spelade en viktig roll när man gjorde affärer i Kina. De flesta svenska företag hade oftast en tysk eller engelsk agent som representerade dem. De svenska varorna fick oftast dock inte tillräcklig stor uppmärksamhet då de konkurrerade med andra länders varor. Runt sekelskiftet uppstod det en diskussion i Sverige om att etablera handelshus i Kina/Japan. Under 1906 etablerade därför det välrenommerade Göteborgska handelshuset Wijk verksamhet i Shanghai. Till verksamheten knöts svenska ingenjörer. Wijk etablerade en pappersavdelning samt erhöll agentur för bolag såsom ASEA, de Laval, AB Lux och Bolinders. Bolaget arbetade med att få order till järnvägsbyggen, fartygsbyggen, gruvprojekt m.fl. Verksamheten råkade redan 1909 i kris p.g.a. svårigheterna att erhålla order och envoyé Wallenberg t.o.m. engagerade regeringen för att övertala Hakon Wijk att inte avveckla verksamheten vilket han lyckades med. Under senare år drabbades verksamheten av svårigheterna att driva affärer i samband med revolutionen. Verksamheten drevs kvar i minskad form från 1911 till 1914 då dess huvudverksamhet, pappersförsäljningen togs över av ett annat av Göteborgs ledande handelshus nämligen Ekmans. Både Wijk och Ekmans hade bildats i början av 1800-talet och dess verksamhet hade under årens lopp huvudsakligen omfattat handel med järn och papper/pappersmassa. Under ett kortare tag hade Wijk också ett kontor i Hong Kong vilket sedan övertogs av det av Enskilda Banken och Knut Wallenberg, chef för Enskilda Banken och bror till Gustaf Wallenberg, bildade The Swedish Trading Co.³⁶

Ekmans nybildade dotterbolag Ekman Foreign Agency Ltd tog per 1:a juli 1914 över Wijks försäljningskontor och en inarbetad kundkrets inom pappersidan. En filial etablerades i Tokyo dit man förutom papper även sålde pappersmassa. Genom Shanghaikontoret utvecklades Ekmans pappersförsäljning till Kina snabbt. Mest såldes tidningspapper och slipblandat sulfitpapper, huvudsakligen från Göteborgs pappersbruk och några norska pappersbruk. Även redskap, maskiner och andra verkstadsprodukter exporterades till Kina liksom järn/stål till Japan. Man erhöll vidare skeppningsagentur för Ostasiatiska kompaniet och senare även agentur för SKF. Ekman bedrev dock i princip ingen import från någon av dessa kontor då man saknade lokal inköpsexpertis. I bolagets årsredovisningar för perioden 1914-1922 framgår att verksamheten utvecklades väl och endast gick med förlust under etableringsåret 1914 samt 1922 då konjunkturen hade vikt kraftigt under tidigare år. Huvudmannen för

³⁶ *Svensk Export* (1902) s. 1034, (1907) s. 154, (1911) s. 603, (1915) s. 428; Arne 1952, s. 207, 210; Larsson 1977, s. 35-36, 42, 57, 59, 75, 95-98, 126-127, 130.

Ekman i Göteborg Johan Ekman var styrelseledamot i Ostasiatiska kompaniet från dess grundande.³⁷

Gadelius, som under årens lopp har representerat ett stort antal svenska företag i Japan, etablerades av affärsmannen Knut Gadelius. Han var enligt Arne en banbrytare för att etablera svensk handel i Japan. Gadelius hade under två resor i slutet av 1800-talet besökt Asien och även jobbat där. I slutet av 1800-talet etablerade han ett bolag i Göteborg som 1910 flyttade till Stockholm. 1904 etablerade han ett kontor i Singapore som drevs av hans bror. Han arbetade även mot den kinesiska marknaden via agenter. Hans bestående verksamhet etablerades dock i Japan. 1907 startade han en verksamhet där, med hjälp av kapital från flera svenska företag som Hofors AB, AB Papyrus, AB Lux m.fl. Verksamheten ombildades 1917 till ett japanskt aktiebolag. Från början försåldes svenskt järn, stål, pappersmassa och papper men firman började snart sälja maskiner och blev representant för en mängd svenska industrier inom verkstadsindustrin. Gadelius arbetade bl.a. genom att delta i industrimässor med svenska produkter. Bolaget hade liksom de övriga svenska aktörerna både personal från Sverige/Europa och lokalt anställda. Knut Gadelius var också, vilket har framgått tidigare, en stark förespråkare för att etablera Ostasiatiska kompaniet.³⁸

I forskningsläget framgår hos Arne och Jan Larsson ytterligare en del detaljer kring ovanstående bolags verksamhet och en del kring övriga mindre svenska aktörer. Då jag redan i stor utsträckning inarbetat den som jag anser väsentligaste information ovan avstår jag från att åter upprepa den.

4.3 Envoyé Gustaf O Wallenberg

I *Svensk Export* från år 1900 finner man ett utdrag ur förslag till de Förenade rikenas konsulära representation i Ostasien av minister Gude, sannolikt norrman. Han konstaterar att Sverige/Norge endast hade egen personal i Shanghai i övrigt anlätade man oavlönade konsulter eller konsulter från andra länder. Han föreslog en kraftig utbyggnad vilket dock inte verkar ha skett sannolikt en följdkonsekvens av unionsupplösningen. I och med upplösningen av unionen några år senare blev frågan åter igen högaktuell och en diplomat- och

³⁷ Larsson 1977, s. 131-132; Larsson 2000, s. 164, 167; Kuuse 1996, s. 204-205, 259, 261, 267;

Årsredovisningar för Ekman Foreign Agency Co i dess arkiv i Göteborg, Ekman Foreign Agencies C:6:2.

³⁸ *Svensk Export* (1903) s. 249-250; Arne 1952, s. 229-230; Sven A. Hansson, *Knut Gadelius: a Swedish trader in the Far East*, Sven A. Hansson, Sverige, 2010, s. 9, 15, 22, 38, 43, 48, 50, 53, 56.

konsulatkommitté kom 1905 fram till att en svensk ambassad borde föreläggas till Japan inte minst med tanke på Japans ökade inflytande i regionen. Detta blev Sveriges första ambassad i Fjärran Östern och envoyén kom att bli sidoackrediterad i Kina. Då huvuduppgiften var att utveckla handeln i området föll valet 1906 på Gustaf Wallenberg en icke tidigare diplomat och icke adlig. Han tillhörde Wallenbergfamiljen och hade varit verksam i några rederier som familjen kontrollerade samt var riksdagsman. Han deltog flitigt i kommittéer, utskott och i den politiska debatten framförallt i industri- och handelsfrågor. Inledningsvis var han som framgått tidigare engagerad i etablerandet av Ostasiatiska kompaniet. I avsnittet ”Sverige i Ostasien”, i Nyströms bok *Det Nya Kina*, skrivet 1914 av Wallenberg redogör han för sin aktiva insats vid dess tillkomst och vid andra försök till att genomföra affärer i Kina och etablera svenska företag där. I *Svensk Export* 1911 finner man Wallenbergs föredrag vid Industriförbundets föreläsningsvecka september 1911 i Stockholm. Där föreslår han bl.a. som komplement till svenska företag att man skall försöka få de gamla etablerade utländska handelshusen i Fjärran Östern att införa ”Swedish Departments” för försäljning av de svenska varor man representerade med en svensk som chef. Detta skulle också leda till att man inom 5-6 år hade ett antal välutbildade yngre svenska köpmän i Fjärran Östern. Både avsnittet i boken och detta föredrag var typiska för Wallenberg. Han var mycket kommunikativ och energisk och kom ofta med förslag som inte alltför sällan retade både hans kollegor och andra köpmän. Han var ofta kritisk till hur Sverige bedrev affärer i Ostasien och förslagen omfattade bl.a. både etablerande av nya företag och utökad handelsorganisation. Vid några tillfällen framfördes klagomål om hans agerande till regeringen vilket dock inte ledde till någon direkt åtgärd. Han var framförallt mycket positiv till Japan och försvarade landet när kritiken började växa mot landet. Hans förslag att utnämna en japan (och icke-europé) som vice konsul i hamnstaden Moji skapade stor debatt.³⁹

Under Wallenbergs tid omförhandlades både traktaten med Kina respektive Japan. Föredraget med Kina ratificerades 1907 och ersatte det tidigare föredraget från 1847 vilket innebar att Sverige accepterade en ”ömsesidighetsprincip” d.v.s. att Kina på pappret fick samma ställning i förhållande till Sverige som andra makter redan hade. Sverige rättigheter i Kina verkar dock inte ha förändrats i någon större utsträckning. Traktatet med Japan som ratificerades 1911,

³⁹ *Svensk Export*, (1900) s. 742-748, (1911) s. 599-603; Erik Nyström, *Det nya Kina-Senare delen*, Norstedt, Stockholm, 1914, s. 173-208; Bert Edström, *Storsvensken i yttersta Östern: G.O Wallenberg som svenskt sändebud i Japan, 1906-1918*, University Center for Pacific Asia Studies, Stockholm, 1999, s. 8-11, 13, 20-24, 29, 37-42.

ersatte tidigare fördrag från 1896. Fördraget var ömsesidigt och innebar rätt till skydd, bedriva handel mm. och samma ställning gentemot rättssystemet som landets egna undersåtar.⁴⁰

Den 8 april 1918 hemkallades Wallenberg då han blev anklagad av främst Storbritannien för att ha låtit brev till centralmakterna medfölja den svenska kurirposten utan att ha erhållit de allierade regeringarnas tillstånd. Han blev senare friad men återvände inte till sin post i Japan. Han avslutade sin diplomatiska karriär i Konstantinopel (1920-1930)⁴¹.

I forskningsläget nämner Arne att Wallenberg säkert gjorde vad han kunde för att vidga handelsförbindelserna mellan Sverige och Japan. Han nämner dock också kritiken från Gadelius bl.a. att Wallenberg gynnade den gamla handeln över Hamburg och London ("Swedish department"-förslaget). Berit Larsson kommenterar Wallenbergs agerande i samband med diskussionerna kring Ostasiatiska kompaniets subventioner. Jan Larsson har den mest omfattande beskrivningen kring Wallenberg Han framhäver Wallenbergs nära koppling till finansfamiljen Wallenberg och andra svenska företag samt hans kommersiella och politiska bakgrund men pekar också på de svårigheter som uppkom i och med att han inte var adlig och hade diplomatbakgrund. Han beskriver i detalj vissa av Wallenbergs förslag och försök att stötta enskilda affärer. Han lyfter fram hur Wallenberg kom att organisera beskickningen till en i praktiken fungerande export organisation och att tjänstemän rekryterades från näringslivet. Vidare pekar han på familjen Wallenbergs aktiva försök att ta ett större grepp över den svenska handelsorganisationen. Även om Jan Larsson konstaterar att satsningarna under perioden 1906-1916 inte levde upp till förväntningarna framhäver han att utvecklingen under den senare delen av perioden var mer framgångsvis än under de tidigare åren.⁴²

4.4 Analys aktörernas betydelse för handeln

Frågan jag skall försöka besvara i det här avsnittet är hur påverkade de svenska handelsaktörer som etablerades sig i början av 1900-talet i Kina och Japan handeln? Inledningsvis kan man konstatera att svenska staten som aktör blev avsevärt mer aktiv under

⁴⁰ Larsson 1997, s. 98-100; *Svensk Export* (1911) s. 408.

⁴¹ Edström 1999, s. 49-50; Gunnar Carlquist & Josef Carlsson (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarbetade och utvidgade upplagan, Förlagshuset Norden, Malmö, 1947-1955, s. 919.

⁴² Arne 1952, s. 230-231; Larsson 2000, s. 107; Larsson 1977, s. 44, 69, 91, 94-95, 104, 107, 112-113, 127, 176-183.

perioden genom att man aktivt stödde etablerandet av Ostasiatiska kompaniet via lån och subventioner och att man tillsatte en ny handelsinriktad organisation med ambassaden i Tokyo som bas. Till dess chef valde man inte en diplomat utan en affärsman, Gustaf Wallenberg, med nära kopplingar till näringslivet. Jag har tidigare noterat att även japanska staten var en aktiv aktör genom att t.ex. stötta varvsindustrin och sjöfarten. Den svenska ambassaden och konsulaten tillfördes ett antal nya personer ofta med näringslivsbakgrund. Under denna tid fanns också en nära koppling mellan näringslivet och regeringen. Under åren 1914-1917 var t.ex. Knut Wallenberg, bror till Gustaf, utrikesminister.

Svenska företag blev mer aktiva i regionen genom att i första hand väl etablerade svenska handelshus öppnade filialer/bolag t.ex. Wijk och Ekman, men också genom att enskilda driftiga personer som hade lång erfarenhet från regionen, t.ex. Gadelius lyckades etablera sig. I de flesta fall förde man alltså med sig en stor erfarenhet, stark organisation hemma och ett starkt nätverk. Även Enskilda Banken och Wallenberg familjen var aktiv genom etablerandet i Hong Kong av The Swedish Trading Co. Ostasiatiska kompaniet inledde direkttrafik till Kina och Japan från 1907 som snabbt ökade i omfattning.

Hur betydelsefulla var då alla dessa händelser. Jag har redan konstaterat att vissa av etableringarna t.ex. av Wijk delvis misslyckades då firman var för tidigt ute i Kina och arbetade för brett. Även vissa av de mer omfattande affärerna i Kina blev heller inte av. Förväntningarna var för höga och tiden var fel. Å andra sidan utvecklades både Ostasiatiska kompaniet och Ekmans väl direkt från början. Även Gadelius hade en bra utveckling. Vid frågan om en förlängning av Ostasiatiska kompaniet subventioner 1911 ställde sig riksdagen positivt till detta med motiveringen att exporten till Ostasien ökat så mycket, att rederiet måste beställa två nya ångare.⁴³

Jag tycker dock att det är siffrorna i sig som indikerar att aktörerna hade en klart positiv inverkan. Exporten till Kina från Sverige ökade mellan 1906 och 1910 med 80 % i absoluta tal och med ytterligare 50 % fram till 1913. Kinas andel av Sveriges totala export ökade från 0,14 % 1906 till 0,26 % 1913. Kinas totala import under tiden 1906 till 1910 ökade med 12 % och ytterligare 23 % till 1913 vilket alltså innebar att svensk exports relativa andel av Kinas import ökade. Slutsatsen är att framförallt under den första perioden när både Ostasiatiska

⁴³ Larsson 2000, s. 111.

kompaniet etablerade sig och handelshuset Wijk var aktivt ökade Sverige export till Kina snabbare än Kinas totala import. Sverige importerade också avsevärt mer varor från Kina (även om mängden var låg) 1913 än vad de gjorde 1906 huvudsakligen matolja, en produkt som Ostasiatiska kompaniet transporterade.

Om vi gör samma jämförelse när det gäller Japan mellan 1906 och 1910 ökade Sveriges export med 166 % och med ytterligare 22 % fram till 1913. Japans andel av Sveriges totala export ökade från 0,39 % 1906 till 0,94 % 1913. Japans totala import ökade 3 % mellan 1906 och 1910 samt med 57 % fram till 1913. Även här är slutsatsen att Sveriges export till Japan ökade avsevärt mer än Japans totala import under en period då Ostasiatiska kompaniet och handelshuset Gadelius etablerade sig. Vi kan också konstatera att framförallt Sveriges export av papper och pappersmassa utvecklades väl under senare år, en verksamhet där aktörer som Ekmans och Gadelius var verksamma. En annan indikation på att aktörer spelade en viktig roll var att visserligen ökade importen från Kina och Japan avsevärt under perioden, sannolikt delvis kopplat till etablerandet av Ostasiatiska kompaniet, men den nådde aldrig upp ens i närheten av Sverige export till dessa länder. En viktig förklaring var nog bristen på engagemang hos aktörer. De svenska handelshusen var i huvudsak inriktade på att exportera till Kina och Japan inte importera. De kinesiska och japanska aktörerna var delvis svaga men ansåg sannolikt också att Sverige var en alldeles för liten marknad.⁴⁴

Även om man måste ta alla siffror med stor försiktighet tycker jag att ovan visar att det är mycket som talar för att aktörerna spelade en viktig roll för utvecklingen av exporten och importen inte minst under perioden 1906-1910.

⁴⁴ För siffror se tabeller på sid 18 och 19 samt Kinas och Japans totala handel i Bilaga 4.

5. Handel i osäkra tider

Under perioden som denna uppsats omfattar inträffade regionala krig, revolutionen i Kina och slutligen första världskriget. Krig och revolutioner brukar normalt utgöra ett stort störningsmoment i handeln mellan olika länder. Nedan skall jag övergripande försöka beskriva hur handeln generellt och mer i detalj hur handeln mellan Sverige och Kina respektive Japan påverkades av dessa händelser.

5.1 Påverkan av Japans krig

Japans prestige ökade i Europa till följd av segern över Kina 1895. När västmakterna drog till Kina för att slå ner boxarupproret bad de Japan om hjälp. År 1902 ingick Storbritannien i en formell allians med Japan som successivt förlängdes till 1921. Alliansen var riktad mot de bådas rival Ryssland som hade ambitioner i Manchuriet och Korea och som redan hade färdigställt den transsibiriska järnvägen till Vladivostok.

År 1904 gick japanska styrkor utan föregående krigsförklaring till anfall mot ryssarna. Vardera sidan mobiliserade över en miljon man. Efter en lång belägring intog japanerna det ryska hamnfortet Port Arthur. Rysslands Östersjöflotta sändes för undsättning men blev överraskad av japanerna och sänktes. Den fred som kom att slutas innebar att Ryssland fick avträda södra Sachalin och en järnväg i Manchuriet samt lova icke-inblandning i Korea. Kriget fick stort inflytande på de japanska militärernas självförtroende och förstärkte beslutet att bygga upp sin egen handelsflotta. Under kriget köpte och beslagtogs ett antal handelsfartyg så trots egna förluster i kriget var handelsflottan större efter kriget än före.⁴⁵

Tyvärr är den statistik jag har kring Japans handel under 1904 och 1905 väldigt bristfällig. Jag har t.ex. inte några årsberättelser från konsulaten från denna tid, dock viss allmän information om delårssiffror. Dessa indikerar att exporten ökade marginellt mellan åren medan importen ökade över 70 %. I *Svensk Export* noteras att exporten påverkades av att en miljon människor p.g.a kriget framtogs produktion och jordbruk. Importen påverkades också av kriget kopplat till ökad penningmängd och stor efterfrågan av krigsförnödenheter. Inga pålitliga siffror för Sveriges handel med Japan finns före 1905. Importen därifrån var oförändrad mellan 1905 och 1906 men exporten från Sverige ökade avsevärt mellan 1905 och 1906 och låg därefter

⁴⁵ Ottoson & Ekholm 2007, s. 234-237; Kommentar om handelsflottan *Svensk Export* (1905) s. 224, (1906) s. 421.

kvar på en högre siffra. Till följd av kriget var Japan tvunget att ta upp stora utländska lån vilket resulterade i vissa frågetecken i utlandet kring vart Japan var på väg. Efter ett ”boomår” 1906 med stora spekulationer inträffade några år med dålig internationell konjunktur vilket påverkade handeln med krav på stor inhemsk sparsamhet.⁴⁶

Slutsatsen är att kriget stärkte Japan militärt och internationellt, exporten hölls tillbaka under några år medan importen ökade kraftigt. Ökad import och kostnader för kriget innebar kortsiktigt en viss finansiell ansträngning för Japan vilken förstärktes av en internationell lågkonjunktur. Kriget fick också stort inflytande för utbyggnaden av Japans handelsflotta. Sveriges export till Japan ökade avsevärt direkt efter kriget, dock finns ingen statistik före 1905, vilket gör det svårt att bedöma hur i stor utsträckning kriget påverkade handeln med Sverige.

5.2 Påverkan av revolutionen i Kina

Kombinationen av en svag prinsregent och ett uppror med Dr Sun-Yat Sen som en av frontfigurerna, stött av delar av krigsmakten, ledde slutligen till kejsardömet's dödsstöt kring årsskiftet 1911/1912. Sun-Yat Sen valdes till president i december 1911 av en nationalförsamling och kejsaren abdikerade i början av 1912. I början av 1912 avgick Sun-Yat som president och ersattes av generalen Yuan-Shih-Kái som hade haft höga poster under Qing dynastins sista tid. Han hade försökt att få till stånd en konstitutionell monarki i slutet av dynastin men misslyckats.⁴⁷

I konsulatets årsberättelser från 1913 och fram till 1918 (1911 och 1912 saknas) kan man följa utvecklingen. Större delen av 1912 var ett relativt lugnt år, under 1913 utbröt uppror och inbördeskrig i södra och mellersta Kina som dock slogs ner. Därefter följde en lugn period över 1914 där landet konsoliderades, skatter började drivas in och kapitaltillgången ökade. I sin rapport från Japan skrev envoyé Wallenberg våren 1914 att Kinas utveckling hade gått med stormsteg och att det på två år genomförts samma kvantitativa nydaningsarbete som i Japan genomfördes under de första femton åren efter restaurationen 1868. Under 1915 försökte President Yuan bli utropad till kejsare vilket misslyckades. I södra Kina utbröt revolution, den tredje under loppet av fyra år, vilken snart utbredde sig över halva Kina.

⁴⁶ *Svensk Export* (1906) s. 146, (1908) s. 1611, (1909) s. 603, (1910) s. 648; Se även Bilagorna 1 och 4 i denna uppsats.

⁴⁷ Nyström 1914, s. 84-100.

Dessa oroligheter avtog inte förrän i mitten av 1916 då Yuan dog. År 1917 återupprättades Manchudynastin i Peking under ett kortare tag. En revolutionär motregering etablerades i södra Kina och inbördeskrig startade. Det noteras i berättelserna att osäkerheten avseende liv och egendom nu var större än något tidigare år med undantag av revolutionsåret 1911. Under 1918 slet landet sönder av inbördeskrig mellan norra och södra Kina. Plundringar, rövare och epidemier gjorde att förlusten av människoliv var betydande.⁴⁸

Trots denna negativa utveckling noteras för de flesta åren en oväntat positiv utveckling av ekonomin och handeln. Visserligen påverkades affärslivet av osäkerheten men goda skördar under vissa år, ökad inhemsk produktion på grund av tidvis bojkott av japanska varor och fler företagsetableringar gjorde att utvecklingen beskrevs trots allt som relativt positiv. Exporten och importen hölls uppe under de flesta av åren under perioden (se Bilagor 1 och 3 för mer detaljer). Sveriges export till Kina ökade 1913 kraftigt efter revolutionsåren 1911-1912. Den var dock något lägre under de kommande åren för att i princip försvinna under 1917-1918. Importen var relativt hög under 1914 och framförallt under 1916 när ett stort parti matolja och frö importerades. Även importen försvann under åren 1917-1918 (Bilaga 1 och 3 för detaljer).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att revolutionen och de efterföljande inbördeskrigen i Kina resulterade i stor osäkerhet samt ekonomisk och fysiska skador. Trots detta verkar handeln med omgivningen, kanske med hänsyn till hur liten den var relativt Kinas storlek, ha kunnat fortsätta på ungefär samma nivå (även om den varierade med åren). I konsulatberättelserna ges intrycket att det snarare var effekten av världskriget som påverkade handeln. Å andra sidan kan man hävda att sannolikt Kinas handel och utveckling hade utvecklats avsevärt mer positivt än vad den ändå gjorde om landet hade haft en stabil regering under dessa år. Handeln med Sverige verkar ha förbättrats efter revolutionsåren 1911-1912 men därefter snarare ha påverkats av tonnage brist och restriktioner som följd av första världskriget, än de inre oroligheterna, vilket jag återkommer till i nästa avsnitt.

5.3 Första världskrigets påverkan

Krigsutbrottet i augusti 1914 innebar ett omedelbart och nästan totalt stopp för all svensk sjöfart. Redan den 17 augusti trädde dock en statlig krigsförsäkring i kraft och successivt kom handeln igång igen. Sverige, Norge och Danmark förklarade sig omedelbart för att vara

⁴⁸ Konsulatets årsberättelser från Kina för respektive åren 1913 till 1918; Konsulatets årsberättelse år 1913 från Japan, s.14; Bilagorna 1, 3, 4.

neutrala. Successivt blev bristen på tonnage allt större och fraktraterna ökade dramatiskt. Ententemakternas blockad och Tysklands ubåtskrig skapade en allt besvärligare situation vilken blev akut under 1917 då framförallt importen men också i viss mån exporten stördes avsevärt och hungersnöd och oroligheter utbröt i Sverige. Efter förhandlingar med ententemakterna kunde en viss trafik återupptas i början av 1918 mot att dessa makter fick disponera en del av Sverige handelstonnage. Totalt omkom 794 svenska sjömän under kriget f.r.a p.g.a. attacker av tyska örlogsfartyg och minor utlagda av de stridande parterna. Svensk ekonomi och export hamnade dock i en extremt gynnsam position i förhållande till andra länder. Efterfrågan och priset ökade våldsamt på strategiskt viktiga produkter som järnmalm, stål och vissa verkstadsprodukter. Den svenska exporten till Tyskland fick växande betydelse och var relativt ostörd av handelshinder. Sverige hade under perioden 1914-1918 ett kraftigt handelsöverskott med omvärlden vilket gjorde att utlandslån kunde återbetalas. De kraftiga prisstegringarna ledde dock till extremt hög inflation och det var i första hand kapitalägarna och handelsmän som tjänade på kriget medan den stora allmänheten var förlorare.⁴⁹

Efter påtryckningar förklarade Kina under 1917 krig mot de europeiska centralmakterna. Några egentliga verkningar på Kinas inre liv gav denna krigsförklaring dock inte. Kinas insats bestod i att sända arbetskraft till Europa. Kriget påverkade dock Kina avsevärt i andra avseenden. Redan från början påverkades Kina av bristen på tonnage och andra restriktioner samt ökade fraktrater till följd av kriget. Envoyé Wallenberg noterade i en rapport till kommerskollegium 1916 att Kina i början av världskriget hade ogynnsamma finansiella förhållanden och att de i stort hade rått sedan dess. I samma rapport noterade han vidare den allt mer ökade handeln mellan Kina och Japan. Tidigt 1915 riktade Japan ett ultimatum med 21 krav mot Kina vilka i praktiken skulle gjort Kina till ett lydrike. Kraven ledde till stora protester och bl.a. en handelsbojkott i Kina av japanska varor. De mest omöjliga kraven drogs tillbaka men Kina "tvingades" att ge efter för några av Japans krav bl.a. att få utvinna järnmalm i norra Kina. Redan 1915 var Japan Kinas största handelspartner vilket tidigare Storbritannien hade varit. Japans målmedvetna politik i kombination med svårigheter för andra handelspartner att transportera varor, vilket blev ännu mer accentuerat när USA gick in i kriget, gjorde att Japan till slut var helt dominerande i handeln med Kina. Japan flyttade med andra ord fram sina positioner i Kina avsevärt under kriget också med stora investeringar. I början av 1920-talet fanns 4878 japanska företag i Kina mot bl.a. 2 tyska, 4 svenska, 12

⁴⁹ Ture Rinman, *Svenska Lloyd genom ett hundra år*, Zinderman, Göteborg, 1969, s. 17; Schön 2012, s. 274-288.

norska, 314 amerikanska, 644 engelska och 1760 ryska(!) företag. Kinas andel av Sveriges export minskade snabbt under kriget, från 0,25 % före kriget till 0,04 % under 1917-1918. Framförallt var det pappersexporten som påverkades. Andelen var dock redan 1919 tillbaka till samma nivå och ökade sedan. Även importen minskade successivt under kriget, med undantag av 1916, men även den återhämtade sig något efter kriget. För mer detaljer se Bilagorna 1 och 3.⁵⁰

Den 23 augusti 1914 förklarade Japan Tyskland krig efter att ha anslutit sig till ententepakterna. Efter fem veckors belägring intogs fästningen Qingdao i Kina, som tyskarna hade erövrat i Kina två år före boxarupproret. Samtidigt besatte japanska styrkor de tyska Söderhavsöarna. Kriget gjorde att Japan flyttade fram sina positioner i Kina och att de kunde ta marknadsandelar på olika håll i Asien. De sålde också ammunition, klädesvaror mm till ententepakterna. Ekonomin växte som aldrig förr, industrin blomstrade och varvskapaciteten samt handelsflottan växte kraftigt. Stora handelsöverskott gjorde att utlandslån kunde återbetalas och guldreserven växte avsevärt. Liksom i Sverige skapades nya sociala klyftor och Japan skakades av matupplopp.

Sveriges handel med Japan påverkades inledningsvis positivt av den höga ekonomiska aktivitetsnivån i Japan. Framförallt gällde det pappersmassa där Sverige hade marknadsandelar på över 60 %. Även järn/stål låg på hög nivå dock lägre än 1913 vilket kanske är förvånansvärt då Japan under kriget hade stort importbehov av järnvaror. En förklaring kan vara att importen från Kina steg t.ex. av tackjärn kraftigt liksom att USA hade en hög försäljning. Sannolikt var det lättare (billigare?) och framförallt mer säkert att transportera stora volymer från USA till Japan än från Europa under vissa år av kriget. Efter att USA gick med i kriget stoppade USA exporten av dessa produkter. Trots transportsvårigheter exporterade därför Sverige över 20 000 ton järn/stål till Japan 1918, den högsta notering för ett enstaka krigsår och 1919 ökade exporten ytterligare. Importen till Sverige var relativt låg under samtliga krigsår med undantag av 1916. Under 1917 och 1918 importerades i princip inget alls.⁵¹

⁵⁰ Konsulatberättelser från Kina för åren 1915-1918; *Svensk Export* (1916) s. 388, (1921) s. 173; Ottosson & Ekholm 2007, s. 250. För import och exportsiffror se Bilagorna 1, 3 och 4.

⁵¹ Konsulatberättelser från Japan 1915-1917; Ottosson & Ekholm 2007, s. 249-250; *Svensk Export* (1916) s. 349, (1920) s. 149; För import och exportsiffror se Bilagorna 1,3 och 4.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att både Sverige och Japan gick stärkta ut ur världskriget framförallt relativt många andra nationer. Sverige hade kunna fortsatt bygga upp sin industri och återbetala utlandslån. Japan hade ännu större ”fördelar” av första världskriget genom att öka sitt inflytande i regionen, bygga upp sin industri och handelsflotta och avsevärt förbättra sin finansiella situation. I båda länderna ledde ökade inkomstklyftor till social oro och regeringskriser. Kina å andra sidan blev delvis avskuret från en del av sina traditionella handelspartners och blev avsevärt mer beroende av Japan. Kriget ledde med andra ord till ändrade handelsmönster. Sveriges handel framförallt med Japan utvecklades väl under kriget men brist på tonnage störde handeln och den minskade avsevärt under 1917 och 1918. Sverige hade därför i slutet av världskriget en betydligt bättre position i dessa länder än före det jämfört med flera andra europeiska länder inte minst gällde det Tyskland.

5.4 Analys osäkerheternas påverkan på handeln

Den fråga jag skall besvara är hur påverkade den stora osäkerhet som fanns under tidsperioden i form av regionala krig, revolutioner och slutligen första världskriget handeln? Jag har i stort sett svarat på frågan i föregående avsnitt men innan jag sammanfattar låt oss titta på hur dessa händelser beskrivs i forskningsläget. Arne nämner inget om första världskriget och nämner endast att japanerna under rysk-japanska kriget uppbringade en mängd fartyg bl.a. ångaren *Vegga* från Limhamn. Berit Larsson noterar att första världskrigets utbrott innebar både stora påfrestningar och starkt ökade inkomster för de transoceaniska linjerederierna. Långa väntetider, kontrabandskontroll och omläggning var några av de svårigheter som mötte linjerederierna. Ostasiatiska kompaniet lyckades dock hålla igång trafiken på Ostasien under större delen av kriget. I en bilaga noteras att färre transporter gick 1917 och inga alls 1918. Jan Larsson framhäver att förväntningarna på Kina som marknad gavs i Sverige 1912 ökad styrka. En stark uppsvingperiod förutsades i Kina. Beskickningen i Kinas uppfattning var att världskriget radikalt ändrade konkurrenssituationen i Kina genom att Ostasien och Sverige stod utanför kriget. De ville därför att Sverige skulle omdisponera fartygstonnage för transporter till Ostasien. I *Ostasiat* framgår att rysk-japanska kriget medförde en enorm prestigeökning för Japan men då ryssarna vägrade betala skadestånd för det för Japan mycket kostsamma kriget utbröt det oroligheter i Tokyo med regeringsskifte till följd. Japans finansiella situation var sålunda synnerligen prekär när första världskriget bröt ut och världskriget räddade landet genom den stora exportökningen.⁵²

⁵² Arne 1952, s. 228; Larsson 2000, s. 173, 253; Larsson 1977, s. 119-120; *Ostasiat* 1957, s. 179.

Om vi nu återgår till svaret på frågan har jag inledningsvis sammanställt Sveriges exportutveckling (importen var relativt liten) i MSEK i fasta priser från 1910 med Kina och Japan under tidsperioden:

Tabell 5.1 Export till Kina och Japan under 1910-talet

År/ (MSEK)	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Export till Kina	1,3	1,7	1,1	1,9	1,6	1,0	1,1	0,2	0,2	1,3
Export till Japan	5,2	5,5	5,7	6,3	5,5	7,7	9,3	3,5	4,1	9,4

Källa: Se Bilaga 1. Däri framgår respektive års exportsiffror i löpande penningvärde. Dessa siffror är omräknade med de deflator index som också anges i Bilagan till 1900 års prisnivå.

Baserat på analysen i avsnitt 5.2 konstaterar jag att kriget mellan Japan och Ryssland stärkte Japan politiskt även om det på kort sikt var finansiell ansträngande. På grund av avsaknad av statistik är det svårt att bedöma hur kriget påverkade handeln med Sverige även om den verkar ha ökat direkt efter kriget.

Kinas revolution och dess efterverkningar försvagade Kina avsevärt politiskt, framförallt från 1915. Revolutionen skapade osäkerhet och förstörelse. Japans utnyttjade detta till att utöka sitt inflytande avsevärt i Kina. Trots oroligheterna uppehölls någorlunda handeln med omvärlden. Sveriges handel med Kina, vilket framgår av ovanstående tabell, var låg 1912 och hela perioden 1915-1918. Året 1912 kan sannolikt förklaras av efterdyningar av revolutionen. Av konsultatberättelserna verkar det som att den låga handeln under de övriga åren snarare förklaras av världskriget än av de inre oroligheterna. Sannolikt är det väl så att det är en kombination av båda dessa händelser som påverkade handeln.

Världskriget stärkte både Sverige och Japan finansiellt. Båda länderna kunde utnyttja de förändrade handelsmönster som kriget gav upphov till. Bristande tonnage och ökade fraktrater påverkade kriget. Sveriges handel med Japan och Kina påverkades positivt av den stora efterfrågan som kriget ledde till i Japan men negativt av bristen på tonnage och ökade fraktrater. Den årliga variationen framgår i Tabell 5.1 ovan. Relativt andra länder stärkte Sverige dock sin position vilket sannolikt är en av förklaringarna till höga handelssiffror direkt efter kriget.

6. Avslutning

Min övergripande frågeställning har varit att förstå hur handelsmönstret mellan Sverige och Kina respektive Japan var och utvecklades under åren 1900-1922 samt att förklara förändringarna. Mitt utgångsläge har varit att det i forskningsläget framgår att Sveriges handel med Kina och Japan i inledningen av perioden var mycket liten eller i stort sett obefintlig. Däri beskrivs också vilka aktörer som fanns inledningsvis och hur sedan allt fler aktörer med hemmabas i Sverige etablerade sig där. Staten stödde aktivt etableringarna och tillsatte en affärsman, Gustaf Wallenberg som envoyé. Han hade nära koppling till både det politiska och affärsmässiga livet. En del av etableringarna misslyckades som handelshuset Wijk medan andra som Ostasiatiska kompaniet, Ekman och Gadelius lyckades väl. Vissa försök till affärer i Kina misslyckades medan framförallt exporten av papper och pappersmassa lyckades extremt bra. Efter kriget ökade exporten återigen.

Med den här uppsatsen har avsikten varit att mer i detalj försöka förklara varför vissa varor handlades och dessutom identifiera likheter och olikheter i Sveriges handel med Kina och Japan. För att kunna göra detta har jag analyserat handeln utifrån den nationalekonomiska Heckscher-Ohlinmodellen. Handeln varierade avsevärt under de olika åren och det var stor skillnad mellan importen och exporten. För att förstå detta bättre har jag kompletterat den nationalekonomiska analysen med två andra perspektiv nämligen påverkan av aktörer och omvärldshändelser. Analysen har gjorts i tre olika delavsnitt utifrån delfrågor avseende dels vilken påverkan de olika komparativa och absoluta fördelar respektive land hade, dels vilken inverkan de svenska handelsaktörer som etablerade sig i Kina och Japan under tidsperioden hade och slutligen hur den stora osäkerhet i form av krig som inträffade under samma period påverkade handeln. Jag har tagit hjälp av en kvantitativ metod där jag har valt att lägga huvuddelen av siffermaterialet i bilagor. Dessa utgör underlag för den kvantitativa analysen i uppsatsen och kan därutöver potentiellt vara av värde för framtida forskning. I analysen har jag också använt en hermeneutisk metod där jag i varje delavsnitt har inlett med att ge en helhetssyn där jag har försökt att förklara de lite mer övergripande förutsättningarna vid denna tid för att sedan presentera och analysera detaljer. Jag har sedan återgått och jämfört dessa detaljer med helheten och vävt in forskningsläget.

Sveriges handel med Kina och Japan i början av 1900-talet utvecklades avsevärt under den ca 20-årsperiod som den här uppsatsen omfattar. Länderna var i olika utvecklingsstadier och

hade olika relativa och absoluta komparativa fördelar i handeln. Sverige låg längst fram i den industriella utvecklingen och hade relativt höga arbetskraftskostnader med god tillgång på kapital, teknologi och vissa råvaror som järn och trä. Kina var det minst industriellt utvecklade landet, en stor potentiell marknad med låga arbetskraftskostnader, god tillgång till råvaror men sämre tillgång till kapital och teknologi. Japan utvecklades avsevärt under perioden och hade relativt låga lönekostnader och begränsat med råvaror, men en successivt förbättrad tillgång till kapital och teknologi. Jag har använt Heckscher-Ohlinmodellen som teoretiskt ramverk men inte gjort en fullständig analys som borde innehålla mer statistik än vad som är tillgängligt. Modellen säger att ett land bör handla med varor de har absoluta eller relativa fördelar av. Länder med relativt god tillgång på kapital förväntas specialisera sig på nettoexport av kapitalintensiva varor (t.ex. cellulosaprodukter) medan länder med god tillgång på arbetskraft förväntas specialisera sig på export av arbetsintensiva varor (t.ex. textilier) och vice versa vad beträffar import.

Framförallt Sveriges export, inte minst den till Japan, ökade avsevärt både i relativa andelar och i absoluta termer medan importen från båda dessa länder ökade i absoluta termer men med undantag av enstaka år inte i relativa andelar. Jag har konstaterat att varumönstret huvudsakligen förklaras av de relativa och absoluta komparativa fördelar som Sverige, Kina respektive Japan hade gentemot varandra vid denna tidpunkt. Dessa förklarar de varor som Sverige importerade (matolja) och exporterade (papper, pappersmassa, järn/stål och maskiner från verkstadsindustrin). Sveriges import, som var avsevärt lägre än exporten, var förvånansvärt lik från både Kina och Japan och byggde i första hand på de absoluta fördelar dessa länder hade av att odla sojabönor och producera matolja. De enskilt största exportvarorna, med undantag av enstaka år, var papper och pappersmassa där Sverige också hade höga marknadsandelar. Sverige hade olika relativa fördelar i sin handel mot Kina respektive Japan vilket gjorde att Japan importerade mer halvfabrikat (t.ex. pappersmassa och stål/järn) och Kina mer helfabrikat (t.ex. papper). Under perioden ändrades de relativa fördelarna mellan Japan och Sverige när det gäller papper och pappersmassa. Japan ökade kraftigt sin produktionskapacitet för pappersmassa vilket sannolikt minskade marginalkostnaden och därmed också importen. Å andra sidan hade pappersproduktionen i Japan under krigsåren fått kraftigt ökade kostnader. Detta tillsammans med ökad efterfrågan gör att Japan i slutet av perioden köpte mer papper än pappersmassa från Sverige.

Jag drar vidare slutsatsen att de aktörer som etablerade sig under perioden i Kina och Japan, t.ex. en mer handelsorienterad ambassad/konsulat, Ostasiatiska kompaniet och handelshus som Ekman och Gadelius, spelade viktiga roller. I uppsatsen har jag visat att de sannolikt var en av förklaringsfaktorerna till att exporten till Kina och Japan ökade under vissa perioder t.ex. 1906-1910 då Ostasiatiska kompaniet startade en direktlinje och flera handelshus etablerades. Under denna period ökade Sveriges andel av Japans och Kinas totala import trots en internationell lågkonjunktur under flera av åren. Sveriges export av papper och pappersmassa utvecklades väl, en verksamhet där aktörer som Ekmans och Gadelius var verksamma. Bristen på aktörer förklarar sannolikt också den låga importen från Kina och Japan trots att de hade en relativ fördel av att tillverka t.ex. billiga klädesvaror/textiler. Ett undantag är dock att etableringen av Ostasiatiska kompaniet som verkar ha påverkat importen av vissa varor.

Osäkerheter till följd av det rysk-japanska kriget och den kinesiska revolutionen verkar inte ha haft någon större påverkan på Sveriges handel med Kina och Japan under perioden med undantag av enstaka år. Första världskriget hade dock en avsevärd påverkan med hög efterfrågan under 1915 och 1916 från i första hand Japan på vissa varor, liten handel med båda länderna under 1917 och 1918 p.g.a. ubåtskriget, och därefter ökade handelsvolymen återigen. Handeln med Kina under första världskriget var relativt låg även under 1915 och 1916. Även om detta i konsulatberättelserna i första hand hänförs till störningar p.g.a. världskriget är det väl dock sannolikt att den också påverkades av de inre oroligheterna i Kina under dessa år. Kriget ändrade också handelsmönster. Japan fick stort inflytande i Kina och Asien. Sveriges position stärktes gentemot andra europeiska länder t.ex. Tyskland, vilket sannolikt förklarar den positiva utvecklingen direkt efter kriget. Världskriget stärkte också både Japan och Kina finansiellt genom stora exportöverskott.

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att handelsmönstret mellan Sverige, Kina och Japan i början av 1900-talet inte bara kan förklaras av vilka komparativa och absoluta fördelar respektive land hade även om dessa var den viktigaste faktorn. Framförallt exporten ökade i samband med att flera viktiga aktörer etablerade sig i regionen, störst betydelse hade sannolikt Ostasiatiska kompaniets nya direktlinje, som även verkar ha påverkat importen av matolja. Även oroligheter, i form av framförallt första världskriget, påverkade handeln avsevärt under krigsåren. Hög efterfrågan av vissa produkter under inledningen av kriget ökade handeln med Japan medan ubåtskriget i stort sett satte stopp för handeln under 1917 och 1918. Handeln

kom dock igång återigen snabbt efter krigsslutet och då gynnades Sverige av att man skaffat sig en starkare position vis-à-vis de andra europeiska länderna under krigsåren.

Slutord

Sveriges totala handel med Kina är idag, ca 95 miljarder kronor, ca fyra gånger så stor som den med Japan. Kinahandeln uppgår till dubbelt så mycket som hela Sveriges totala handelsomsättning med samtliga länder år 1900, omräknat i dagens penningvärde.⁵³ Jämförelsen med år 1900 måste tas med en stor försiktighet men den pekar ändå på en enorm förändring. Den relativa andelen av Sveriges totala export var 2013 ca 4 % (0,6 %) för Kina, importen var ca 5 % (0,1 %) medan motsvarande siffror för Japan var 1.3 % (1,5 %) för exporten och knappt 1 % (0,1 %) för importen. Siffrorna i parentes anger hur de relativa andelarna av Sveriges import/export var 1922. Kina har med andra ord återtagit sin roll som Sveriges största handelspartner i Asien. Importen är, precis som på ostindietiden, större än exporten (även om skillnaden inte är så stor som den var på den tiden). Japans andel av Sveriges export är faktiskt relativt sett mindre idag än den var 1922. Däremot har importens andel ökat kraftigt. Denna utveckling leder till en hel del intressanta frågor för vidare forskning. Det vore intressant att över en längre period kanske från 1900 till idag försöka finna olika förklaringsorsaker till utvecklingen. Ett annat forskningsområde som skulle vara intressant är att studera utvecklingen lite mer i detalj under kortare perioder, t.ex. 1922-1937 eller under 1950-talet. Jag är övertygad om att en del av denna forskning föreligger men möjligen inte just jämförelsen Kina, Japan och Sverige. I år är det 100 år sedan första världskriget startade. Förhoppningsvis har min studie i den här uppsatsen gett lite mer insyn i hur vår handel utvecklades under, något före och något efter dessa år. Jag har kallat perioden för ”under envoyé Wallenbergs tidevarv” Även om litteraturen och källorna ger intrycket av att Wallenbergs insatser i Japan och Kina inte var helt lyckade, p.g.a. hans personlighet och bedömningsförmåga, är jag dock imponerad av hans energi, idériedom och målmedvetenhet. I viss mån var han nog lite för tidigt ute och den kinesiska revolutionen och första världskriget var onekligen en svår tidsperiod att agera i.⁵⁴

⁵³ Sveriges handel med Kina och Japan år 2013 finns i ”Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster samt direktinvesteringar för helåret 2013- Analys av utrikeshandelsstatistiken för helåret 2013”, PDF utgiven av kommerskollegium, www.kommers.se, s. 26,27; 1900 års penningvärde justerat till 2013 års värde med en inflationssnurra baserad på SCB:s statistik i www.ekonomifakta.se. 1 kr år 1900 är ca 53 kr idag vilket innebär att 1900 års handelsomsättning motsvarar ca 50 miljarder kronor i dagens penningvärde. Siffran måste dock användas med stor försiktighet; Se också Bilaga 1 i denna uppsats.

⁵⁴ Hans sonson Raul Wallenberg, som Gustaf p.g.a. sonens alltför tidiga död stod nära, kom att bli mer ihågkommen än sin farfar. Båda har dock lämnat sitt bidrag till historien.

7. Käll och litteraturförteckning

Otryckta källor

Landsarkivet Göteborg (GLA)

- Ekman Foreign Agency AB:s arkiv. Årsberättelser och styrelseprotokoll, Ekman Foreign Agency C:6.
- Ostasiatiska kompaniets arkiv. Årsberättelser, styrelseprotokoll och interna statistikrapporter, GLA/15740 posterna A1B1 och H1.

Riksarkivet (RA)

- UD:s arkiv, 1902 års system. Konsulatens årsberättelser från Kina (för åren 1913-1918) respektive Japan (för åren 1910-1911 samt 1913-1917), volymerna 681 och 682.

Tryckta och elektroniska källor

Bidrag till Sveriges officiella statistik (SOS), F) Handel: 1900-1910 utgivna av Kommerskollegium, Stockholm, 1902-1912.

Ekonomifakta, räknedurra för inflation baserad på SCB:s statistik, <http://www.ekonomifakta.se>.

Historisk statistik för Sverige D. 3, Utrikeshandel 1732-1970 Statistiska centralbyrån (SCB), Örebro, 1972.

Sveriges officiella statistik (SOS), Handel: 1911-1922 utgivna av Kommerskollegium, Stockholm, 1913-1924.

”Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster samt direktinvesteringar för helåret 2013-
Analys av utrikeshandelsstatistiken för helåret 2013”. PDF utgiven av kommerskollegium, <http://www.kommers.se>, 2014-10-23

Svensk Export (SE), årgångar 1900-1922(25), utgivna av Svensk Exportförening, Stockholm.

Litteratur

Arne, Ture J, *Svenskarna och Österlandet*, Natur och Kultur, Stockholm, 1952.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok, 2.*, omarbetade och utvidgade upplagan, Förlagshuset Norden, Malmö, 1947-1955.

Edström, Bert, *Storsvensken i yttersta Östern: G.O. Wallenberg som svenskt sändebud i Japan, 1906-1918*, University Center for Pacific Asia Studies, Stockholm, 1999.

Edwardsson, Anders, ”Sveriges handel med Kina under 1800-talet: En studie kring hur handeln och synen förändrades från Ostindiska kompaniets sista år fram till senare delen av 1800-talet”, opublicerad B-uppsats framlagd vid Historiska institutionen, Lunds Universitet, vt 2014.

Gilje, Nils & Grimen, Harald, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Daidalos, Göteborg, 1992.

Hansson, Sven A., *Knut Gadelius: a swedish trader in the Far East*, Sven A. Hansson, Sverige, 2010.

Holmberg, Åke, *Världen bortom västerlandet. [I], Svensk syn på fjärran länder och folk från 1700-talet till första världskriget*, Kungl. Vetenskaps- och vitterhets-samhället, Göteborg, 1988.

Holmberg, Åke, *Världen bortom västerlandet. II, Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*, Kungl. Vetenskaps- och vitterhets-samhället, Göteborg, 1994.

Krantz, Olle & Nilsson, Carl-Axel, *Swedish national product 1861-1970: new aspects on methods and measurement*, Liber Läromedel/Gleerup, Lund, 1975.

Krugman, Paul R., Obstfeld, Maurice & Melitz Marc, *International economics: theory and policy*, 9:e uppl., Addison-Wesley, Boston, 2012.

Kuuse, Jan, *Ekman - ett handelshus: 1802-1996*, Ekman & Co, Göteborg, 1996.

Larsson, Berit, *Svenska varor på svenska kölar: staten, industrialiseringen och linjesjöfartens framväxt i Sverige 1890-1925*, Ekonomisk-historiska institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg, 2000.

Larsson, Jan, *Diplomati och industriellt genombrott: Svenska exportsträvanden på Kina 1906-1916*, Uppsala universitet, Uppsala, 1977.

Nationalencyklopedin, ”komparativ fördel”, <http://www.ne.se/komparativ-fordel> 2014-09-29.

Nyström, Erik, *Det nya Kina- Senare delen*, Norstedt, Stockholm, 1914.

Ostasiat: utgiven med anledning av AB Svenska Ostasiatiska Kompaniets femtioårsjubileum 1957, Boldt-Christmas, G. E. F., Lilljequist, Olof & Cederberg, Carl-G.(red), Svenska ostasiatiska kompaniet, Göteborg, 1957.

Ottosson, Ingemar & Ekholm, Thomas, *Japans historia*, Historiska media, Lund, 2007.

Ottosson, Ingemar, ”Det ojämlika föredraget med Japan 1868-1898”, *Historisk tidskrift*, vol. 117 nr 2, 1997, Stockholm.

Ottosson, Ingemar, *Handel under protest: Sverige och Japan på väg mot andra världskriget 1931-1939*, Sekel, Lund, 2010.

Rider, Christine, *En introduktion till ekonomisk historia: kapitalismens bakgrund och utveckling i främst Västeuropa, USA och Japan*, 1. upplagan, Liber ekonomi, Malmö, 1998.

Rinman, Ture, *Svenska Lloyd genom etthundra år*, Zinderman, Göteborg, 1969.

Schön, Lennart, *En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling under två sekel*, 3. upplagan, SNS förlag, Stockholm, 2012.

Wikipedia(Sverige) s.v ”sojaolja” www.sv.wikipedia.org/wiki/sojaolja 2014-11-15.

BILAGA 1 SVERIGES, KINAS OCH JAPANS HANDEL 1900-1922 (M SEK)

PRISÖKNING

	SVERIGES TOTAL HANDEL			INFLATION KPI Index*)	VAROR Defl index**)	varav KINA				Varav JAPAN			
	Import	Export	Balans			Import fr	% av Sver Import	Export ti	% av Sver Export	Import fr	% av Sver Import	Export ti	% Sver Export
1900	535	391	-144	100	100	i.u		i.u		i.u		i.u	
1901	460	353	-107	98	98	i.u		i.u		i.u		i.u	
1902	502	392	-110	99	97	i.u		i.u		i.u		i.u	
1903	529	441	-88	100	97	i.u		i.u		i.u		i.u	
1904	572	415	-157	99	96	i.u		i.u		i.u		i.u	
1905	574	450	-124	101	98	0,1	0,01%	0,7	0,16%	0,2	0,03%	0,6	0,13%
1906	638	504	-134	103	100	0,0	0,00%	0,7	0,14%	0,2	0,03%	2,0	0,39%
1907	674	525	-149	108	104	0,1	0,01%	0,6	0,11%	0,3	0,05%	2,6	0,50%
1908	598	482	-116	110	106	0,1	0,02%	0,5	0,10%	0,1	0,02%	2,3	0,47%
1909	614	473	-141	109	109	0,1	0,01%	1,0	0,21%	0,4	0,07%	3,3	0,70%
1910	669	593	-76	109	107	0,2	0,04%	1,4	0,23%	1,0	0,15%	5,6	0,94%
1911	690	664	-27	113	107	0,5	0,07%	1,8	0,28%	0,6	0,09%	5,9	0,88%
1912	783	761	-22	115	111	0,3	0,04%	1,3	0,16%	0,5	0,06%	6,4	0,84%
1913	847	817	-29	115	110	0,6	0,07%	2,1	0,26%	0,7	0,08%	7,0	0,86%
1914	727	772	45	116	114	0,9	0,13%	1,8	0,23%	0,5	0,06%	6,3	0,82%
1915	1143	1316	174	134	134	0,6	0,05%	1,3	0,10%	1,1	0,09%	10,4	0,79%
1916	1139	1556	418	151	160	1,4	0,12%	1,7	0,11%	4,7	0,41%	14,9	0,96%
1917	759	1350	591	191	223	0,9	0,11%	0,5	0,04%	0,0	0,00%	7,9	0,58%
1918	1233	1350	117	280	317	0,1	0,01%	0,5	0,04%	0,0	0,00%	13,1	0,97%
1919	2534	1575	-959	309	356	3,1	0,12%	4,6	0,29%	19,1	0,75%	33,5	2,13%
1920	3314	2278	-1036	315	354	1,9	0,06%	8,4	0,37%	14,5	0,44%	31,6	1,39%
1921	1259	1097	-162	257	272	3,2	0,25%	6,9	0,63%	0,8	0,06%	21,9	2,00%
1922	1114	1154	40	214	209	0,9	0,08%	7,0	0,60%	1,1	0,10%	17,5	1,52%
2013	1039,9	1091,5	51,6	5300		51,5	4,95%	43,5	4,0%	8,9	0,86%	14,7	1,3%

2013 års siffror är i miljarder kronor övriga belopp är i miljoner kronor

KÄLLOR: SOS:s årliga handelsstatistik Tabell 1 (Totalt) , Specifikation av Kina och Japan. 1905-6 tab 10, 1907-10 tab12, 1911 tab 11, 1912 tab 7, 1914-1920 tab 6, 1921-22 tab 5-6.

*)KPI Index är based på SCB:s KPI statistik och mäter konsumentpriser. Beräknad via www.ekonomifakta.se "Räkna på inflationen". Jag har satt 1900 som basår med index 100.

**)Defaltor index justerar prisförändring i export och importvaror i Sveriges utlandshandel enligt Olle Krantz och Carl-Axel Nilsson *Swedish national product 1861-1970- new aspects on methods and Measurement. Sid 69 och 80.*

BILAGA 2 SPECIFIKATION AV SVERIGES TOTALA IMPORT OCH EXPORT (M SEK)

	1906		1910		1913		1916		1922		Källa Varugrupper*)
	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	
IMPORT											
Mat, spannmål, kolonial	155	24%	139	21%	181	21%	196	17%	253	23%	2-6
Klädesprod, bomull mm	152	24%	177	26%	197	23%	239	21%	292	26%	7-11
Olja, tjära, gummi	51	8%	65	10%	75	9%	78	7%	88	8%	12-13
Mineraler	94	15%	93	14%	156	18%	321	28%	165	15%	20-21
Metaller	76	12%	66	10%	89	11%	144	13%	101	9%	22-23
Fartyg, fordon , maskiner	43	7%	37	6%	54	6%	55	5%	103	9%	24
Övrigt	67	11%	92	14%	95	11%	106	9%	112	10%	1,14-19,25-26
TOTAL	638	100%	669	100%	847	100%	1139	100%	1114	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	644		625		770		712		533		
EXPORT											
Mat, spannmål mm	48	10%	64	11%	87	11%	159	10%	74	6%	2-6
Trävaror	236	47%	265	45%	224	27%	329	21%	293	25%	14-15
Papper, pappersmassa	27	5%	32	5%	143	18%	285	18%	316	27%	18
Mineraler	58	12%	72	12%	131	16%	170	11%	150	13%	20-21
Metaller	77	15%	77	13%	107	13%	264	17%	103	9%	22-23
Maskiner mm	25	5%	40	7%	62	8%	163	10%	131	11%	24
Övrigt	33	7%	43	7%	63	8%	186	12%	87	8%	1,7-13,16-17,19,25
TOTAL	504	100%	593	100%	817	100%	1556	100%	1154	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	504		554		743		973		552		

KÄLLOR: SOS:s årliga handelsstatistik Tabell 1 (Totalt)

År 1900 fast prisvärde uträknat enligt Defaltor index vilket justerar priser i Sveriges utlandshandel enligt Olle Krantz och Carl-Axel Nilsson *Swedish national product 1861-1970- new aspects on methods and measurement* . Sid 69 och 80. Se också Bilaga 8

*)Rubrikerna ovan har grupperats utifrån de varugrupper som finns i Tabell 1 i SOS:s statistik och slagits samman i ovanstående rubriker

BILAGA 3 SPECIFIKATION AV SVERIGES TOTALA IMPORT OCH EXPORT TILL KINA OCH JAPAN (K SEK OCH I TON)

	1906			1910			1913			1916			1922		
	Belopp	% av Total	Vikt	Belopp	% av Total	Vikt	Belopp	% av Total	Vikt	Belopp	% av Total	Vikt	Belopp	% av Total	Vikt
Import från KINA															
Siden		0%			0%		15	2%		10	1%	0	140	16%	3
Bomull, ylle, kläder		0%		89	36%	62	87	14%	42		0%		38	4%	54
Te	7	22%	2	9	4%	4		0%			0%			0%	
Mat, matolja	17	54%	24	84	33%	72	479	78%	740	1340	93%	2407	594	67%	965
Övrigt	8	24%		68	27%		30	5%		83	6%		118	13%	
TOTAL	32	100%		250	100%		610	100%		1433	100%		890	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	32			234			555			896			426		
Export till KINA															
Järn/stål	20	3%	91	65	5%	162	21	1%	115	119	7%	249	498	7%	943
Papper	92	13%	461	1215	88%	5993	1483	70%	7593	1068	63%	2950	3923	56%	10194
Pappersmassa		0%		28	2%	314	35	2%	380	118	7%	784	42	1%	269
Tändstickor		0%			0%			0%			0%		715	10%	509
Maskinvara	20	3%		37	3%	83	457	21%	211	271	16%	69	1353	19%	395
Övrigt	583	82%		37	3%		128	6%		111	7%		439	6%	
TOTAL	715	100%		1381	100%		2125	100%		1686	100%		6969	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	715			1290			1931			1054			3335		
Import från JAPAN															
Siden		0%			0%			0%		38	1%	1	146	13%	3
Bomull, ylle, kläder		0%			0%			0%		94	2%	3	151	13%	11
Te		0%			0%			0%			0%			0%	
Mat, matolja	45	26%	175	131	13%	366	466	72%	936	4331	92%	6539	636	55%	970
Övrigt	129	74%		887	87%	Svavel	185	28%		224	5%		215	19%	
TOTAL	174	100%		1018	100%		651	100%		4687	100%		1148	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	174			951			592			2930			549		
Export till JAPAN															
Järn/stål	679	35%	2645	1681	30%	10279	2999	43%	20549	5976	40%	18631	4147	24%	9781
Papper	142	7%	708	1065	19%	5423	644	9%	3369	987	7%	2783	7138	41%	18778
Pappersmassa	1003	51%	6970	2335	42%	19509	2417	35%	18081	5731	38%	26014	3306	19%	11870
Tändstickor		0%			0%			0%			0%			0%	
Maskinvara		0%		99	2%	68	438	6%	297	2045	14%	1650	2155	12%	522
Övrigt	130	7%		386	7%		505	7%		204	1%		763	4%	
TOTAL	1954	100%		5565	100%		7002	100%		14943	100%		17509	100%	
<i>År 1900 fast prisvärde</i>	1954			5201			6365			9339			8378		

KÄLLOR: SOS:s årliga handelsstatistik Specifikation av Kina och Japan. 1905-6 tab 10, 1907-10 tab12, 1911 tab 11, 1912 tab 7, 1914-1920 tab 6, 1921-22 tab 5-6

År 1900 fast prisvärde uträknat enligt Defaltor index vilket justerar priser i Sveriges utlandshandel enligt Olle Krantz och Carl-Axel Nilsson *Swedish national product 1861-1970- new aspects on methods and measurement*. Sid 69 och 80. Se också Bilaga 8

BILAGA 4 UTVECKLINGEN AV KINAS OCH JAPANS IMPORT OCH EXPORT

	KINAS TOTALA HANDEL (M HK Taels)*			JAPANS TOTALA HANDEL (M YEN)			KÄLLOR	
	Import	Export	Balans	Import	Export	Balans	KINA	JAPAN
1900	211	159	-52	286	200	-86	SE 1902 s.585	SE 1902 s.1002
1901	268	170	-99	256	250	-6	SE 1903 s.12	SE 1902 s.1002
1902	315	214	-101	271	255	-16	SE 1904 s.25	SE 1903 s.500
1903	327	214	-112	317	290	-28	SE 1905 s.53	SE 1905 s. 244
1904	344	240	-105	i.u	i.u	i.u	SE 1911 s.718	
1905	447	228	-219	i.u	i.u	i.u	SE 1911 s.718	i.u
1906	410	237	-174	419	424	5	SE 1911 s.718	SE 1908 s.1609
1907	416	264	-152	495	432	-62	SE 1911 s.718	SE 1908 s.1609
1908	395	277	-118	436	378	-58	SE 1911 s.718	SE 1910 s.648
1909	418	339	-79	394	413	19	SE 1911 s.718	SE 1910 s.754
1910	463	381	-82	464	458	-6	SE 1911 s.718	K 1910 s.5
1911	471	377	-94	514	447	-66	K 1915 s.2	K 1911 s.1
1912	473	370	-103	619	527	-92	K 1915 s.2	K 1913 s.2
1913	570	403	-167	729	633	-97	K 1915 s.2	K 1913 s.2
1914	570	356	-214	596	591	-5	K 1915 s.2	K 1914 s.2
1915	454	418	-36	532	708	176	K 1915 s.2	K 1915 s.1
1916	516	481	-35	756	1128	371	K1916 s.2	K 1916 s.1
1917	550	463	-87	1036	1603	567	K 1917 s.2	K 1917 s.4-5
1918	555	486	-69	1668	1962	294	K 1918 s.2	SE 1921 s.56
1919	i.u	i.u	i.u	2173	2099	-74	i.u	SE 1921 s.56
1920	i.u	i.u	i.u	2336	1940	-396	i.u	SE 1921 s.58

KÄLLOR: T.ex SE 1902 s 585 = *Svensk Export* årgång 1902 sida 585, K 1910 s 5 = Årsrapport från konsultat för 1910 sida 5 Rapport hämtad från UD:s arkiv 1902 års dossiersystem fram till 1913 i volym 681 a/b och från 1914 i volym 682

*)I Kina existerade vid denna tid flera silvermynt som kallade Taels. Den mest kända Taelen som var värd ca 5-10% mer än motsvarande andra silvermynt var Haikwan Taels. Den användes i den kinesiska tulltariffen och tullstatistiken. Källa: *Svensk Export* 1911 sid 496.

BILAGA 5 SPECIFIKATION AV KINAS TOTALA IMPORT OCH EXPORT (M Hk Taels)

	1906		1910		1913		1916	
	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total
IMPORT								
Bomull, ull, silke	170	41%	155	33%	214	38%	160	31%
Järn, stål, räls	9	2%	13	3%	15	3%	16	3%
Andra metaller o malmer	18	4%	16	4%	18	3%	19	4%
Papper o pappersmassa	5	1%	7	1%	9	2%	11	2%
Matvaror	71	17%	88	19%	108	19%	115	22%
Olja o fotogen	13	3%	22	5%	26	5%	34	7%
Maskiner	23	5%	27	6%	17	3%	31	6%
Opium	32	8%	55	12%	41	7%	10	2%
Övrigt	69	17%	80	17%	121	21%	120	23%
TOTAL	410	100%	463	100%	570	100%	516	100%
EXPORT								
Siden produkter	71	30%	99	26%	105	26%	111	23%
Bomull, ylle, hudar prod	41	17%	67	18%	52	13%	69	14%
Te	27	11%	36	9%	34	8%	44	9%
Soja produkter	5	2%	13	3%	52	13%	56	12%
Andra matvaror	10	4%	23	6%	70	17%	73	15%
Maskinvara		0%		0%		0%		0%
Malmer	5	2%	8	2%	20	5%	35	7%
Metaller		0%		0%		0%	15	3%
Övrigt	78	33%	135	35%	70	17%	79	16%
TOTAL	237	100%	381	100%	403	100%	481	100%

KÄLLOR: T.ex SE 1902 s 585 = *Svensk Export* årgång 1902 sida 585, K 1910 s 5 = Årsrapport från konsulat för 1910 sida 5 Rapport hämtad från UD:s arkiv 1902 års dossiersystem, fram till 1913 i volym 681 a/b och från 1914 i volym 682

Åren 1906 och 1910 SE 1911 sid 720-722, år 1913 K 1913 samt år 1916 K 1916 sid. 1-10

Ovanstående specifikation är baserad på information funnen i konsulatens berättelser i *Svensk Export* eller i UD:s arkiv. Jag har själv grupperat de olika varorna som finns listade i olika varugrupper för att kunna hantera den omfattande statistiken vilket jag har försökt att göra på ett konsistent sätt mellan åren

BILAGA 6 SPECIFIKATION AV JAPANS TOTALA IMPORT OCH EXPORT (M YEN)

	1906		1910		1913*)		1916*)	
	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total	Belopp	% av Total
IMPORT								
Bomull, ull, silke	138	33%	204	44%		0%		0%
Järn, stål, räls	27	6%	32	7%	36	5%	73	10%
Andra metaller o malmer	7	2%	8	2%		0%		0%
Papper o pappersmassa	6	1%	8	2%	11	2%	13	2%
Matvaror	71	17%	40	9%	120	16%		0%
Olja o fotogen	32	8%	39	8%		0%		0%
Maskiner	24	6%	19	4%	12	2%	7	1%
Övrigt	114	27%	114	25%	550	75%	663	88%
TOTAL	419	100%	464	100%	729	100%	756	100%
EXPORT								
Siden produkter	155	37%	173	38%		0%		0%
Bomull, ylle, hudar prod	66	16%	83	18%	117	18%	491	44%
Te	11	3%	15	3%		0%		0%
Soja produkter		0%		0%		0%		0%
Andra matvaror	20	5%	28	6%	62	10%	136	12%
Maskinvara		0%		0%		0%	36	3%
Malmer	41	10%	37	8%		0%		0%
Metaller		0%		0%	31	5%		0%
Tändstickor	11	3%	10	2%	8	1%	21	2%
Övrigt	120	28%	112	25%	415	66%	444	39%
TOTAL	424	100%	458	100%	633	100%	1128	100%

KÄLLOR: T.ex SE 1902 s 585 = *Svensk Export* årgång 1902 sida 585, K 1910 s 5 = Årsrapport från konsulat för 1910 sida 5 Rapport hämtad från UD:s arkiv 1902 års dossiersystem, till 1913 i volym 681 a/b och från 1914 i volym 682

År 1906 SE 1908 sid 1609-1610, år 1910 K 1910 sid 8-, år 1913 K 1915, samt år 1916 K 1916

*)Statistiken för åren 1913 och 1916 är bristfällig vilket förklarar det stora beloppet övrigt. Även de angivna siffrorna förutom totalsiffrorna får tas med stor försiktighet

Ovanstående specifikation är baserad på information funnen i konsulatens berättelser i *Svensk Export* eller i UD:s arkiv. Jag har själv grupperat de olika varorna som finns listade i olika varugrupper för att kunna hantera den omfattande statistiken vilket jag har försökt att göra på ett konsistent sätt mellan åren

BILAGA 7 OSTASIATISKA KOMPANIETS TRANSPORT VOLYMER TILL OSTASIASIEN INKLUSIVE KINA OCH JAPAN (TON)

	GODS FRÅN SVERIGE TILL OSTASIEN (TON)				Totalt	TOTALT SVENSKT GODS TILL KINA(TON)	TOTALT SVENSKT GODS TILL JAPAN(TON)	Antal turer	Totalt gods
	Trämassa	Papper	Järn	Övrigt					
								5	
1908	3296	2863	1031	314	7504	i.u	i.u	11	i.u
1909	9983	9172	1556	801	21512	i.u	i.u	14	i.u
1910	19028	10046	8399	981	38454	i.u	i.u	16	i.u
1911	15625	11159	15183	1579	43546	i.u	i.u	18	i.u
1912	19160	12110	9879	5164	46313	7740	35130	19	i.u
1913	20336	20315	25328	4177	70156	13349	54630	23	153211
1914	22951	12226	10546	3849	49572	9788	38567	19	107300
1915	38651	11308	16885	1800	68644	7443	60179	20	104083
1916	26907	10679	12016	5984	55586	7962	45172	15	87051
1917	2086	1377	4363	1398	9224	1029	8057	5	11350
1918								0	0
1919	23730	10989	16404	6638	57761	7953	34972	15	73599
1920	7947	13781	15906	6910	44544	10150	29821	14	70465
1921	13530	17475	19841	6077	56923	9505	44495	29	93500
1922	11972	30487	8286	6664	57409	13607	43105	27	101200

Källor: Landsarkivet i Göteborg , Ostasiatiska arkivet, GLA/15740 post H1 Statistik Godstrafrik mm 1907-1929 Japan Kina
Den första tabellen ovan med gods från Sverige specificerat i trämassa, papper och järn finns även i Berit Larsson, *Svenska varor på Svenska kölar* Tabell B 4.7
Mina siffror är lite mer detaljerade. Dessutom verkar det som det finns två mindre fel i Larssons tabell om man jämför med källmaterialet

BILAGA 8 DEFLATOR BERÄKNING INKLUSIVE JÄMFÖRELSE MED TRADITIONELL KPI BERÄKNING

PRISFÖRÄNDRINGAR I EXPORT OCH IMPORT VAROR (DEFLATOR BERÄKNING)

	Index I	Index II	Omr faktor	Omr til
1891/3	1891/93	1908/09		1900
	1900			100
	1901		0,977	97,7
	1902		0,974	97,4
	1903		0,968	96,8
	1904		0,963	96,3
	1905		0,975	97,5
	1906		0,996	99,6
	1907		1,037	103,7
1907*)		96,3	1,076	103,6
	1908	98,8	1,076	106,3
	1909	101,2	1,076	108,9
	1910	99,4	1,076	107,0
	1911	99,1	1,076	106,6
	1912	102,8	1,076	110,6
	1913	102,6	1,076	110,4
	1914	106	1,076	114,1
	1915	124,7	1,076	134,2
	1916	148,8	1,076	160,1
	1917	207,6	1,076	223,4
	1918	294,6	1,076	317,0
	1919	330,7	1,076	355,8
	1920	328,8	1,076	353,8
	1921	253,2	1,076	272,4
	1922	193,8	1,076	208,5

KONSUMENTPRISFÖRÄNDRINGAR

Jämförelse med KPI)**

	100
	98
	99
	100
	99
	101
	103
	108
	110
	109
	109
	113
	115
	115
	116
	134
	151
	191
	280
	309
	315
	257
	214

Årlig förändr

Årlig förändr

18%

16%

19%

13%

40%

26%

42%

47%

12%

10%

-1%

2%

-23%

-18%

-23%

-17%

*)1907 gammalt =103,7/96,3=107,6 i just faktor mot 1900

Källa för deflator beräkning Olle Krantz och Carl-Axel Nilsson *Swedish national product 1861-1970- new aspects on methods and measurement* . Sid 69 och 80

Författarna som var verksamma vid Lunds Universitet, Ekonomiskt Historiska institutionen har utvecklat en metod där de rensar tex Sveriges handel för prisförändringar.

**)KPI Index är baserad på SCB:s KPI statistik. Beräknad via www.ekonomifakta.se "Räkna på inflationen". Jag har satt 1900 som basår med index 100.

Jämförelsen mellan Deflatorindex och KPI index ovan visar att det inte var någon avgörande skillnad mellan dessa index förutom kring krigsåren. Vid perioden slut 1922 var skillnaden endast några procent.